

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ROK PREVC

ISLAMSKO PRAVO IN RADIKALNI ISLAMIZEM

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**ROK PREVC
MENTOR: doc. dr. MILAN BALAŽIC**

ISLAMSKO PRAVO IN RADIKALNI ISLAMIZEM

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2007

Zahvala

Posebno bi se rad zahvalil svojemu profesorju in mentorju doc. dr. Milanu Balažicu, ki me je originalno navdušil za islamsko tematiko in mi veskozi vlival upanje na končni uspeh.

Hvala Titu in Blažu, ki sta mi v brezpotju pomagala iskati ključ do »odrešitve«, hvala tudi lektorici Katji, lektorju Mateju in vsem, ki so tako ali drugače prispevali pri nastajanju diplomskega dela.

ISLAMSKO PRAVO IN RADIKALNI ISLAMIZEM

Diplomsko delo vsebuje opis osnovnih karakteristik islamske veroizpovedi, islamskega prava in radikalnega islamizma. Poudarek je namenjen predvsem islamskemu pravu in radikalnemu islamizmu. V hipotezi je namreč predpostavljeno, da radikalni islamizem izhaja iz islamskega prava - šarije. Z uporabo metode zgodovinske analize je predstavljen historični niz dogodkov, ki so ključno vplivali na razvoj islama, še posebej islamskega pravoznanstva. V zadnjem delu analize je predstavljen čas modernizacije in pojav radikalnega islamizma. Islamsko pravo – šarijo je mogoče tolmačiti kot normo, ki spodbuja vernika k oboroženemu boju in sveti vojni (džihadu) zoper nevernika – koranski verzi to jasno določajo. Tovrstna interpretacija je mogoča pod pogojem, da se verski teksti berejo selektivno. Islam je sicer religija, ki si prizadeva za mir in sožitje med ljudmi, islamsko pravo med ljudi vnaša red in ne nered (anarhijo), ki ga povzročajo radikalna islamistična gibanja. Obe vrsti tolmačenja sta mogoči, odvisno je le katero pozicijo zastopajo bralci svetih tekstov.

Ključne besede: Islam, islamsko pravo, pravne šole, terorizem, radikalna gibanja,

ISLAMIC LAW AND RADICAL ISLAM

The bachelors degree includes description of basic characteristics of islamic religion, islamic jurisprudence and radical islam. Emphasis is particularly given to islamic law and radical islam. In thesis is supposed that radical islam is a result of islamic law – sharia. Through the method of historical analysis the historical flow of events, which crucially influenced the development of islam, particularly islamic jurisprudence, is presented. In the last part modernisation and phenomenon of radical islam is presented. Islamic law – sharia can be interpreted as a norm, which stimulate a believer to armed struggle and holy war (jihad) against the infidel – it is evidently written in Koran. That kind of interpretation is possible under condition that religous texts are selectively read. Otherwise the islamic faith strives for peace and coexistence amongst people, islamic system of law produces order amongst people, not disorder (anarchy) which is caused by radical islamic movements. Depending on readers position, both kind of interpretations are possible.

Crucial words: islam, islamic law, law schools, terrorism, radical movements

KAZALO

1. PREDUVOD	7
2. UVOD	8
2.1 Metodologija	11
2.2 Hipoteza	11
3. ISLAM	13
3.1 Splošno	13
3.2 Predislamsko obdobje	14
3.3 Temeljne sestavine islamskega verovanja	15
3.4 Temeljne islamske dolžnosti	16
3.4.1 Šahada (izpoved vere)	16
3.4.2 Salat (molutev)	16
3.4.3 Zakat (miloščina)	17
3.4.4 Saum (post)	17
3.4.5 Hadž (romanje)	18
4. MOHAMED	19
4.1 Božje razodetje in Mohamedov beg	19
4.2 Mohamedovi vojaški spopadi	19
4.3 Koran in Suna	21
4.3.1 Koran in njegov nastanek	21
4.3.2 Suna in Hadisi	22
4.4 Džihad in mučeništvo	23
4.4.1 Džihad	23
4.4.2 Mučeništvo	25
5. RAZKOL ISLAMSKKE SKUPNOSTI	28
5.1 Bitka pri Karbali	30
6. ISLAMSKO PRAVO	32
6.1 Pravni viri	33
6.1.1 Koran	34
6.1.2 Suna in hadisi	35
6.1.3 Idžma (soglasje)	36
6.1.4 Kijas (analogija)	36
6.1.5 Istihan (nekaj priporočljivega)	37
6.1.6 Maslehatum-l-mursele (obči interes)	37
6.1.7 Seddu-z-zera'i' (preprečevanje ali odklonitev zla)	37
6.1.8 Istishab (načelo domnevne kontinuitete)	38
6.1.9 Adet – Urf (običaj)	38
6.1.10 Predislamski mezhebi (predislamski običaji)	39
6.1.11 Mezhebi ashabov (običaji spremljevalcev)	39
7. VERSKO PRAVNE ŠOLE V ISLAMU	40
7.1 Sunitske pravne šole	40
7.1.1 Pravna šola Hanafi	41
7.1.2 Pravna šola Maliki (šola tradicije)	41
7.1.3 Pravna Šola Šafi	42

7.1.4 Pravna šola Hanbali	42
7.2 Šiitske pravne šole	43
7.2.1 Pravna šola Akbari	44
7.2.2 Pravna šola Usuli	44
7.2.3 Pravna šola Šejki	45
8. MODERNIZACIJA IN ISLAM	46
8.1 Modernizacija in pravo	47
8.2 Fundamentalizem in islam	48
8.3 Revivalizem	49
8.3.1 Spojitev moči Saudov in vahabitske šole.....	50
8.4 Reformizem.....	51
8.5 Radikalizem	52
8.5.1 Muslimanski bratje.....	52
9. RADIKALNI ISLAMIZEM	54
9.1 Radikalna islamska gibanja.....	55
10. ZAKLJUČEK.....	58
11. BIBLIOGRAFIJA.....	61

»Džihad je boj, obveznost vsakega posameznika, da se vojskuje v imenu džihada kjerkoli je to mogoče. Džihad pomeni samo boj, boj z mečem.«

(Abdullah Azzam¹)

1. PREDUVOD

Želja, da spoznam islamsko religijo, se je v meni rodila zelo pozno. Dejstvo je, da sem v svoji mladosti malo časa posvečal religiji² in njeni vzgoji, čeprav sem kot otrok redno obiskoval verouk³. Verouk mi je v otroštvu predstavljal obliko druženja, tako da smo ga vsi otroci radi obiskovali. Spoznavali smo krščanske nauke in vrednote⁴. Učili so nas, da moramo spoštovati vseh deset Božjih zapovedi⁵ in nam dopovedovali, da je to edini način, da bomo lahko nekega dne prišli v »nebesa«. Krščanstvo je postajala vrednota, njene zapovedi pa so postajale norme vsakdana.

Ostalih abrahamskih religij⁶ nismo spoznavali, tako da o islamu in judovstvu⁷ nisem vedel prav dosti. Šele vojna v perzijskem zalivu, nasilje v Palestini, in na Balkanu po razpadu Jugoslavije so vzbudili moje zanimanje. Te dogodke ne moramo označevati kot verske vojne, vendar so se venomer pojavljali v nekakšni korelaciji z islamom.

¹ Besede Abdullah Azzama na kongresu v Oklahoma Cityu, leta 1988 (glej Emerson 2003); Abdullah Azzam je bil eden od duhovnih učiteljev Osame bin Ladna (DELO 29.6.2005: 32).

² Religija je, preprosto rečeno, verovanje v nadnaravno (Haralambos, Holborn 1999: 453).

³ Pouk o verskih resnicah, namenjen zlasti šolski mladini (SSKJ 2000).

⁴ Krščanstvo je religija kristjanov, ki verujejo v nauke človeka z imenom Jezus. Njegovi privrženci so ga poimenovali Kristus. Kristus je grška beseda za hebrejsko mesija, ki pomeni odrešenik. Za kristjane je Jezus božji Sin, Bog v človeški podobi. Verujejo, da je prišel na zemljo, da bi odrešil ljudi od njihovih slabih del (v krščanstvu se imenujejo grehi). To je naredil s tem, da je trpel kot človek in žrtvoval svoje življenje (<http://www.religije.com/krscanstvo.htm>).

⁵ Deset božjih zapovedi: 1. Veruj v enega Boga, 2. Ne skrni božjega imena, 3. Posvečuj Gospodov dan, 4. Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da ti bo dobro na zemlji, 5. Ne ubijaj, 6. Ne nečistuj, 7. Ne kradi, 8. Ne pričaj po krivem, 9. Ne želi svojega bližnjega žene, 10. Ne želi svojega bližnjega blaga (Chraska 1965: 171).

⁶ Med abrahamske religije uvrščamo krščanstvo, judovstvo in islam.

⁷ Judovstvo je vera Judov. Verujejo, da jih je bog izbral za posebno ljudstvo in sklenil z Abrahamom zavezo. Iz stare judovske zgodovine izhaja upanje, da jim bo bog poslal voditelja, imenovanega Mesija, ki bo obnovil judovsko kraljestvo in obdobje miru. Nekateri Judje verujejo, da je ustanovitev države Izrael zaznamovala začetek mesijanske dobe (<http://www.religije.com/judovstvo.htm>).

2. UVOD

Teroristični napad na dvojčka Svetovne trgovinske organizacije⁸ je nedvoumno šokiral svetovno javnost. Enajsti september ter še drugi »islamski« teroristični napadi⁹ so vzbudili veliko zanimanje svetovne javnosti, v medijih so se pojavljala imena kot so islamski skrajneži, islamski teroristi, samomorilski napadalci¹⁰ itd. Terorizmu in fundamentalizmu se je začelo pripisovati pridevnik »islamski¹¹«. Beseda musliman je v zahodnem svetu postala nekakšen sinonim za terorista¹² (DELO 11.3.2006: 4). Fundamentalizem je dandanes napačno predstavljen javnosti. Je konstrukcija množičnih medijev, ki fundamentalizem enačijo z islamskim fundamentalizmom (Debeljak 2003: 66).

Etienne (2000: 447) poudarja, da islamski fundamentalizem ni korektna oznaka, saj so islamski fundamentalisti vsi muslimani fundamentalisti, ki so zavezani temeljem (fundamentom) vere – Koranu in hadisom, Mohamedovim izrekom – zato je uporaba izraza radikalni islamizem¹³ bolj primerna.

Kompleksnost proučevanja radikalnega islamizma nas je pripeljala do tega, da smo si v diplomskem delu zadali specifične cilje raziskovanja. Pretirano je pričakovati, da je mogoče v diplomskem delu odgovoriti na vrsto vprašanj, ki se pojavljajo v zvezi z islamskim terorizmom, saj so motivi islamskih skrajnežev različni, so kulturno,

⁸ Enajstega septembra 2001 sta na World Trade Center v New Yorku strmoglavili dve ugrabljeni letali z vso posadko. Pri tem so umrli vsi, ki so bili na letalu. Odgovornost za napad je kasneje prevzela mednarodna teroristična organizacija Al Kaida.

⁹ Leta 1972 – masaker na olimpijskih igrah v Munchnu, leta 1979 – zavzetje velike mošeje v Meki, leta 1983 – bombni napad na ameriške in francoske vojake v Bejrutu, leta 1997 – napad na turiste v Dolini kraljev pri Luksorju, leta 1998 – bombni napad v Nairobiju, leta 2001 – napad na World Trade Center v New Yorku, leta 2002 – eksplozija pred diskoteko na Baliyu, leta 2002 – skrajneži zavzamejo gledališče Dubrovka v Moskvi, leta 2004 – bombni napad na madridskih železniških postajah, leta 2004 (september) – skrajneži zajamejo več kot 1000 talcev v šoli v Beslanu na jugu Rusije, leto 2005 – napad v Londonu (DELO 8. 7.2005: 4).

¹⁰ Robert Pappé, ki je profesor politologije na univerzi v Chicagu, samomorilske napadce označuje kot človeške bombe (DELO 23.7.2005: 2).

¹¹ Abdul Rahman Al-Rashed, kolumnist savdijskega dnevnika pravi: »Vsekakor niso vsi muslimani teroristi, vendar z globokim obžalovanjem priznavam, da so skoraj vsi teroristi muslimani« (TIME, 20.9.2004: 33).

¹² Ekmeleddin Ihsanoglu pravi, da je terorizem univerzalni pojav. Teroristi so med muslimani, katoliki, protestanti, budisti, hindujci, židi, marsisti, maoisti etc (DELO 11.3.2006: 4).

¹³ Z besedo radikalni islamizem kot pravi Etienne (2000: 447) označujemo pojav planetarne in ekspanzivne magme, sestavljene iz elementov različnih oblik, stanj in razsežnosti, od držav kot je Iran, prek svetovnih organizacij, političnih strank in gibanj, do terorističnih skupin ter kopice pridigarjev, ki spodbujajo nestrpno retoriko.

zgodovinsko, ekonomsko, ideološko, geografsko in najpogosteje politično pogojeni. V analizi je poseben poudarek namenjen zgodovinski komponenti, s čimer se po Mardinovih besedah, izognemo oviri v razumevanju fundamentalizma, saj ga dandanes preučujemo skoraj zgolj kot vprašanje današnjega časa. Fundamentalizem je potrebno preučevati z vidika zgodovinske pojavnosti in ga je potrebno razumeti kot produkt, ki se skozi zgodovino stalno spreminja (Mardin1993: 207). V diplomskem delu so tako predstavljene ključne značilnosti islamske veroizpovedi in islamskega prava, ki bralcu pomagajo razumeti fenomen radikalnega islamizma in vlogo islamskega prava v njem.

Islam ni religija, ki bi se popolnoma razlikovala od zahodno prevladujočih religij (judovstva in krščanstva). Prazgodovinsko gledano so si vse tri "velike" religije med seboj podobne, saj izhajajo iz podobnih substratov¹⁴. Ekmeleddin Ihsanoglu (generalni sekretar islamske konference) pravi, da se Islam in Zahod spopadata zaradi podobnosti (Sobotna priloga 11.3.2006: 4). Islam priznava petindvajset prerokov, od katerih je zadnji Mohamed, označen kot pečat prerokov. Muslimanska sveta knjiga Koran priznava skoraj vse preroke¹⁵, ki jih priznavata tudi judovstvo in krščanstvo in pripadnike obeh »sorodnih« religij označuje kot ljudstvo, ki ima Sveto knjigo¹⁶, katerim prerokom so bile objavljene Velike knjige¹⁷.

Prerok Mohamed je v času svojega preroštva, v upanju na ohranitev vere, bil primoran zbežati iz rodne Meke. Skupaj s svojimi pristaši je svoj nov dom našel v mestu Jatrib, kjer je ustanovil islamsko skupnost¹⁸. Njeno delovanje je temeljilo na podlagi Korana in Sune¹⁹, ki ne vsebujeta le moralno-etičnega kodeksa človekovega obnašanja, ampak urejata skoraj vsa področja človekovega delovanja in sta postala najpomembnejša vira islamskega prava - šarije²⁰. Sušić (1996) omenja tudi ostale vire islamskega prava - Idžma, Kijas, Istihan, Maslehatu-l-mursele, Seddu-z-zerai, Istishab, Adet, Predislamski mezhebi, Mezheb ashabov – vendar pa ti med seboj niso enakovredni, ampak si sledijo v

¹⁴ Abraham predstavlja duhovnega očeta vsem trem religijam.

¹⁵ Znotraj kategorije prerokov v islamu obstaja posebna kategorija šestih velikih prerokov – Adam, Noe, Abraham, Mojzes, David, Jezus Kristus, Mohamed (Corbin 2001: 32).

¹⁶ Ahl al-Kitab (ar.): Ljudstvo Knjige.

¹⁷ Tevrat – Stara Zaveza je bila objavljena Mojzesu, Zebur – Psalm je bil objavljen Davidu, Indžil – Nova Zaveza je bila objavljena Jezusu Kristusu in Koran je bil objavljen Mohamedu .

¹⁸ Umma (ar.): islamska skupnost.

¹⁹ Sunna (ar.): »izročilo«, pravilo, ki uravnava vernikovo življenje (Corbin 2001: 265).

²⁰ Šariat (ar.): obred, božanska Postava – zakon, ki izhaja iz dobesednega razlaganja besed prerokov (Corbin 2001: 265).

hierarhičnem zaporedju. Islamske versko-socialne prakse so se skozi zgodovino spreminjale, vendar sta kljub vsemu Koran in Suna (hadisi²¹) ostala najpomembnejša vodnika islamske skupnosti vse do danes. Karčić (1997: 32) pravi, da je zaradi različnih pravnih razlag posameznih »ashabov²²« v razumevanju Korana in dojemanju hadisov, nastala osnova za dolgoročno različna pravna tolmačenja in kasnejši nastanek pravnih šol. Islamska pravna znanost²³ se je razvijala postopoma, najpomembnejše islamske pravne šole²⁴ so nastale zaradi različnih tolmačenj določenih materij oziroma kot pravijo Bučar in drugi (2002: 29), se je potrebno zavedati, da zgodovina niso samo dejstva, ampak vsakokratno tolmačenje teh dejstev. V islamu obstajajo štiri sunitske in tri šiitske pravne šole²⁵. Med njimi najbolj radikalne pozicije zastopa hanbalitska pravna šola, katere nauki so bili ponovno obujeni v obdobju modernizacije s pojavom vahabitskega gibanja na arabskem polotoku (Muhammad ibn Abd al-Wahhab²⁶) ter kasneje še muslimanskih bratov²⁷ v Egiptu.

Tako je analiza v grobem razdeljena na dva dela. Prvi je namenjen predvsem spoznanju osnovnih značilnosti islamske veroizpovedi ter islamskega prava, medtem ko se v drugem analiza osredotoči v čas modernizacije in obdobje verskega obujanja. Obdobje zaznamuje pojav novih radikalnih islamističnih gibanj (vahabiti, muslimanski bratje). V zaključnem delu bomo poskusili določiti pomen islamskega prava - šarije v povezavi z pojavom radikalnega islamizma.

²¹ Hadith (ar.): »izročilo«, sporočeno vedenje imamov, ki sega nazaj do samega Preroka (Corbin 2001: 262).

²² Osebe, ki so imele možnost, da so se dlje časa nahajale v Prerokovi neposredni bližini in so verovale v Mohameda a.s., v njegovo poslanstvo, se z njim družili dalj časa in so umrle kot muslimani (Sušić 1996: 53).

²³ Fikh se definira kot znanost, ki se ukvarja s šerijatskimi predpisi, ki zadevajo veljavne šerijatske argumente (Sušić 1996: 6).

²⁴ Mazhab (ar.): pravna šola (Etienne 2000: 426).

²⁵ glej Šterbenc 2005.

²⁶ V 18. stoletju je Wahhab ustanovil gibanje imenovano vahabizem. Za gibanje je bilo značilno njegova rigidnost, puritanskost (pretirano strogo ravnanje po moralnih, verskih načelih), ki je bila posledica večanja vpliva Zahodnih idej (TIME 20.9.2004: 33).

²⁷ Organizacija muslimanskih bratov je bila prva združba s ciljem povečati svojo moč in preprečevati takrat proevropsko politiko Egipta (Ramadan 1993: 155).

2.1 Metodologija

V diplomski nalogi bomo uporabili neempirično raziskovalno metodo, saj neposrednega stika raziskovalca s predmetom raziskovanja ni bilo in analiza ne temelji na neposredno pridobljenih empiričnih podatkih. Kot neempirično metodo raziskovanja bomo uporabili metodo zgodovinske analize, v kateri raziskovalec na podlagi zgodovinskih virov rekonstruira podatke o preučevanem pojavu (Bučar in drugi 2002: 7).

V diplomskem delu so pretežno uporabljeni sekundarni viri, predvsem monografske publikacije, zborniki, revije, članki v dnevnem časopisju in internetni viri. Kot primarna vira sta v analizo vključena Koran in zbirka hadisov. Uporaba hadisov je v življenju muslimanov izredno velika, vendar pa, nasprotno od Korana, niso ena sama zbirka, temveč jih obstaja kar nekaj²⁸. V diplomskem delu je uporabljena Muslimova zbirka hadisov, medtem ko Koran tako ali tako obstaja le en sam. Etienne opozarja, da je objektivna pomanjkljivost s katero se soočimo pri uporabi primarnega vira ta, da zaradi zgodovinske umeščenosti Korana, ga nemusliman, ki ne razume arabsko, bere drugače. To povzroča težave pri razumevanju, še zlasti za evropskega bralca. Prevajalski problem je skorajda nerešljiv (Etienne 2000: 56). V diplomskem delu je povečini uporabljen slovenski prevod Klemena Jelinčiča²⁹, v nekaterih delih pa tudi angleški prevod Korana³⁰.

2.2 Hipoteza

V diplomski nalogi želimo odgovoriti na postavljeno tezo, katera je bila predstavljena že v uvodu. Zanima nas predvsem povezava med islamskim pravom (šarijo) in radikalnim islamizmom. Z uporabo deduktivne logike znanstvenega raziskovanja - sprva imam le temeljno predpostavko o ravnanju (hipoteza), nato z metodo dedukcije iz temeljnih predpostavk izpeljemo delovne hipoteze oziroma vprašanja, na

²⁸ Najbolj znane so zbirke hadisov naslednjih avtorjev: Buharija, Muslima, Taberanija, Termizija, Niasija in drugih.

²⁹ V slovenščino je bil Koran (avtor: Klemen Jelinčič) preveden leta 2003. Takratni slovenski mufti Osman Đogić je izrazil obžalovanje, da je Jelinčičev prevod šel mimo muslimanske skupnosti v Sloveniji.

³⁰ Koran (1996): Islamic Research Academy, Al-Azhar, Cairo.

koncu s procesom empiričnega opazovanja (zgodovinske analize) pridemo do zaključka (Bučar in drugi 2002: 15).

V skladu s konceptom in metodologijo se hipoteza diplomskega dela glasi:

H: Radikalni islamizem izhaja iz islamskega prava – šarije.

Cilj diplomske naloge je, da bomo preko analize poskušali zajeti vse relevantne elemente, ki bodo pomagali priti do objektivnih zaključkov. Pomen diplomskega dela ni toliko v tem, da bomo prišli do absolutnih resnic oziroma takšnih ali drugačnih trditev. Skozi zgodovinski razvoj dogodkov bomo poskusili razumeti, kako velik pomen ima islamsko pravo – šarija na razvoj modernega radikalnega islamizma, ki nedvoumno predstavlja grožnjo v današnjem globalnem svetu³¹.

³¹ Ziauddin Sardar (britanski pisatelj pakistanskega rodu) priznava, da sta Koran in islamsko pravo osnova ter opravičilo za barbarsko nasilje (DELO 23.7.2005: 2).

3. ISLAM

3.1 Splošno

Islam³² pomeni pokorščino Alahu dž.š.³³. Ta pokornost se izraža skozi verovanje v Alaha, v izvrševanju vseh islamskih predpisov in dolžnosti v lepem islamskem obvladovanju in obnašanju. Islam je vera, katero je Alah objavil prek svojih prerokov³⁴ (odposlancev) celemu človeštvu. Islam tako ni religija, ki temelji zgolj in samo na podlagi enega preroka, Mohameda a.s.³⁵ Islamska veroizpoved priznava 25 prerokov, od katerih je prvi Adam a.s.³⁶ in zadnji Mohamed a.s., pojmovan kot Pečat prerokov³⁷, ki v islamu šteje za najpomembnejšega. Njemu je Alah s posredovanjem (nad)angela Gabrijela razodel Koran kot najsvetejšo sveto knjigo v islamu. Mohamed je vsa božja razodetja ustno posredoval naprej, predvsem svojim spremljevalcem - ashabom. Tako je tudi arabsko ljudstvo »končno« dobilo svojo Sveto knjigo – Ahl al-Kitab³⁸.

Duhovni oče vseh semitskih narodov³⁹ je Abraham⁴⁰, ki ga muslimani dojemajo kot pravovernega muslimana. Imel je dva sinova, prvega z imenom Izmael in drugega z imenom Izak. Po Koranu je prvorojeni sin odšel do kraja, kjer je nastala Meka, njegovi potomci so postali muslimani. Izakovi potomci pa so ostali v Palestini in postali Judje.

³² Islam je sestavljen iz arabske besede »salaam«, kar pomeni »mir« (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

³³ Dž.š. = dželešanuhu pomeni »vsemogoči«. Muslimani ob izgovarjanju imena Alah ali Bog uporabljajo še pri pisavi kratico dž.š.

³⁴ Prerok je oseba, ki pod božjim vplivom opominja ljudstvo, vnaprej pripoveduje potek, pojavitev česa (SSKJ 2000). Najpomembnejši preroki v islamu so Adam, Noe, Abraham, Mojzes, Jezus in Mohamed a.s.

³⁵ A.s. = alejhisellam pomeni »milost in mir z njim«. Muslimani ob omenjanju imena Mohamed izgovarjajo še allejhisellam in v pisanju uporabljajo kratico a.s.

³⁶ Prvi prebivalec raja (Koran II: 35).

³⁷ Pečat prerokov pomeni, da se je preroštveni cikel sklenil z Mohamedom (Corbin 2001: 29).

³⁸ Ljudstvo, ki ima Sveto knjigo. »Ljudstva knjige« so predvsem Judje, kristjani in muslimani (Corbin 2001: 9).

³⁹ V verigi Adamovih potomcev je bil tudi Noe, ki je imel sina z imenom Sem. Od tod izhaja beseda semit, ki pomeni semovega potomca. Tako med semite dejansko spadajo kristjani, Judje in muslimani. Semovi potomci pripeljejo do Abrahama in do tukaj smo še vedno v tradiciji judovstva in krščanstva.

⁴⁰ Abraham je bil postavljen pred veliko podreditev ob njegovi najvišji preizkušnji – ali bo pripravljen žrtvovati sina Izaka? – je dala ime islamu. Abraham se je oženil s Saro, a ona ni imela sinov. Ker je Abraham hotel ohraniti svoj rod, je za svojo ženo vzel Agaro, ki mu je rodila sina Izmaela. Kmalu zatem je zanosila tudi Sara in prav tako rodila sina, ki so mu dali ime Izak. Sara je zahtevala, da Abraham izžene Izmaela in Agaro iz plemena. Tu naletimo na prvo razhajanje med koranskimi in bibličnimi pripovedmi. Abrahova sinova medsebojno nista gojila sovraštva, vendar pa je bil Abraham zgolj zaradi ljubelega miru v družini prisiljen, da prepriča Agaro in Izmaela, da zapustita skupnost.

3.2 Predislamsko obdobje

Arabski izraz za predislamsko obdobje »džahilija⁴¹« označuje stanje vsesplošnega nereda. Tako lahko v Tabarijevem tafsiru⁴² preberemo pretresljivo pričevanje o stanju pred islamom:

»Ta arabska plemenska skupnost je bila najbolj prezrta in bedna človeška skupnost. Živela je najbolj nesrečno človeško življenje, bila je v največji zablodi, najbolj borno oblečena, z najbolj zlakotnjenimi želodci, stisnjena na vrh skale med dva leva: Perzijo in Bizanc; v njihovi deželi ni bilo ničesar, kar bi jim lahko zavidali. Kdor od njih je živel, je živel nesrečno in prekleto življenje, kdor je umrl pa je našel zatočišče v ognju in peklju. Jedli so jih, sami pa niso jedli, in Bog mi je priča, ni nam znano, da je obstajal kdorkoli na zemeljskem obličju, ki je imel takrat manj sreče in bil v bolj žalostnem stanju kot oni, vse do prihoda oznanila.«

Oznanilo je tedaj prerodilo arabski svet, vpeljalo red namesto anarhije, vljudnost namesto živalskosti⁴³, vzvišenost namesto nizkotnosti (Etienne 2000: 455). Stanje pred islamom je pri muslimanih razumljeno kot nekaj nesprejemljivega, slabega. Kot pravi Debeljak (2003) ni nenavadno, da islamski fundamentalisti⁴⁴ moderni svet, ki temelji predvsem na zahodnih vrednotah enačijo z pojmom džahilija, ki označuje takratno barbarsko stanje, stanje neznanja, nepravde in poganstva. Tudi Mohamed je zbežal iz Meke zaradi omenjenega nevzdržnega stanja, ki ga je kasneje spremenil (Debeljak 2003: 79).

⁴¹ Beseda džahilija oz. jahiliyyah (ar.) izvira iz zgodnjega islamskega obdobja in označuje pogansko arabsko kulturo, ki je nevedna in nemoralna (Nettler 1987: 26).

⁴² Tafsir izvorno pomeni komentar (Etienne 2000: 428); Teroristične organizacije se držijo tefsira (razlaganje Korana) poznanih razlagalcev, za katere je džihad (sveta vojna) najvišji dokaz privrženosti veri (Jevtić 1989: 238).

⁴³ V predislamski poganski družbi je obstajal običaj, da so zažgali živorojenega otroka ženskega spola. Ta kruti običaj je islam prepovedal (www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1001347,00.html).

⁴⁴ Predvsem se tu naslanja na največjega misleca egiptovskega fundamentalizma in Muslimanske bratovščine, legendarnega Sajjida Qutba, ki je s tem opravičeval svoje težnje po zamenjavi in strmoglavljenju takratnega režima v Egiptu (Debeljak 2003: 79).

3.3 Temeljne sestavine islamskega verovanja

Islamsko verovanje⁴⁵ je sestavljeno iz šestih resnic vere. Od vsakega muslimana se pričakuje in zahteva, da spoštuje naslednje verske resnice:

1. Verujem v enega Boga⁴⁶, ki vse ve, vse sliši, vse vidi.
2. Verujem v božje angele⁴⁷.
3. Verujem v božje knjige⁴⁸.
4. Verujem v božje poslance⁴⁹.
5. Verujem v sodni dan⁵⁰.
6. Verujem, da vse kar se dogaja, se dogaja z božjo voljo in božjo določbo⁵¹.

Imanski šarti izrecno poudarjajo monoteistično⁵² naravo vere. Bog je en sam, je povsod in vse ve. Ni ga mogoče prelisičiti, saj bedi nad slehernim človeškim gibom. Božji angeli (maleki) so tisti, ki prinašajo božje objave in dobre misli ljudem ter izvršujejo ostale Alahove določbe. Tako je angel Gabrijel božjim odposlancem dostavljal Svete knjige (kitabe), ki so jih nato izbranci prenašali in pojasnjevali ljudem. V Koranu je omenjenih petindvajset odposlancev, prvi med njimi je bil Adam (Adem a.s.), zadnji pa Mohamed (Muhammad a.s.). Sodni dan bo nastopil, ko bo Alah vse ljudi ponovno oživel in pozval, naj odgovarjajo za svoja dela. Tisti, ki delajo dobra dela bodo nagrajeni z rajem⁵³, tisti, ki delajo zlo, pa bodo kaznovani s peklom⁵⁴. Vse dogajanje je v skladu z zakoni, ki jih je Alah ustvaril in uredil. Njemu je vse znano, kaj je bilo, kaj je in kaj se bo zgodilo. Predvsem zaradi tega je po šerijatskem pravu ločenost cerkve in države⁵⁵ nemogoča, saj obe instituciji potrebujeta ena drugo, da izpolnjujeta božje določbe Alaha.

⁴⁵ Iman (ar.): vera (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁴⁶ Alah je edini bog (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁴⁷ Meleke (ar.): angeli (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁴⁸ Kitabe (ar.): knjige (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁴⁹ Pejgambere (ar.): poslanci (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁵⁰ Kijametski dan (ar.): sodni dan (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁵¹ Kader (ar.) božja določba (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁵² Monoteizem je vera, verovanje v enega boga, enoboštvo (SSKJ 2000).

⁵³ Džennet (ar.): rajski vrt; mesto, ki ga bodo ob sodnem dnevu zasedli le verniki (<http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=548>).

⁵⁴ Džehenem (ar.): pekel; mesto, ki ga bodo po sodnem dnevu zasedli tisti, ki si zaradi svojega nedela zaslužijo kazen (<http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=548>).

⁵⁵ Ločenost med državo in cerkvijo označujemo s pojmom »sekularnost«; Sekularizirati pomeni povzročiti, da kaj izgubi verski, cerkveni značaj (SSKJ 2000). Judith Fox (2005: 292) razlaga izvor besede sekularen

3.4 Temeljne islamske dolžnosti

Islamska religija temelji na petih temeljnih dolžnostih oziroma stebrih, ki pomenijo pet načel⁵⁶, katere naj bi spoštoval vsak musliman na svoji življenjski poti. Vsa načela se praktično niso direktno nanašala in bila regulirana iz Korana, ampak na običajno prakso skupnosti. Nekatera načela so se kasneje izoblikovala šele v obdobju kalifata⁵⁷, vendar pa so v islamskem svetu kljub temu spoštovana in veljajo za sveta, dana od Boga. V Muslimovi zbirki hadisov je zapisano: »Islam ima pet načel: verovati v enega in edinega boga Alaha, opravljanje molitev, dajanje miloščine, opravljanje post ter romanje v Meko« (Abdu-l-Azim el-Munziri 2003: 81).

3.4.1 Šahada (izpoved vere)

Prvi steber zapoveduje verovanje v enega Boga in priznavanje Mohameda kot božjega poslanika. Koran natančno določa, ko pravi: »Ni Boga razen Boga (Alaha) in Mohamed je njegov prerok«. Izjava po eni strani kaže na monoteistično vero po drugi strani pa ta ni zadostna brez Mohamedovega poslanstva. Enostavno rečeno je smisel Šahade v tem, da človek zahvaljujoč sposobnostim, s katerimi ga je Bog obdaril (razum, volja, znanje), lahko dosega »veličastne« rezultate.

3.4.2 Salat (molitev)

Molitev se mora opraviti petkrat dnevno⁵⁸ in na kateremkoli mestu. Dosledna molitev omogoča verniku, da se očisti vseh grehov, ki jih je zagrešil tekom dneva, hkrati pa izogibanje molitvi kaže na nevernost posameznika (Abdu-l Azim el Munziri 2003:

in pravi, da pojem sekularen pomeni nasprotno kot regularen (običajen), ki se je večinoma nanašal na duhovščino. Tako sekularen označuje nasprotje duhovniškemu redu.

⁵⁶ Ibn Tajmija (radikalni teolog) postavlja širjenje islama z vojnami nad pet stebrov, džihad pa se lahko konča le z vsesplošno ummo (glej Etienne 2000: 218).

⁵⁷ Kalifat je v idealni obliki vrhovna, politična in duhovna oblast v islamskem imperiju (Šterbenc 2005: 488).

⁵⁸ Ob zori, opoldan, popoldan, ob sončnem zahodu in pred spanjem.

216). Muslimanska molilnica⁵⁹ je namenjena predvsem očiščenju vernika in pomeni versko in družabno središče. Podobno kot židovska Sinagoga, tudi muslimanska mošeja pomeni »zbornica«, kot mesto zbiranja. Mošeja ni »Sveta hiša«, kot je vsaka cerkev v krščanstvu, edina muslimanska »Sveta hiša« je v Kabi⁶⁰ v Meki.

3.4.3 Zakat (miloščina)

Pomoč bogatega revnemu je po Koranu znak dobrega dejanja in pobožnosti. Ta obveza je ustanovljena z namenom ublaževati materialne neenakosti v skupnosti, katere pripadniki so pred Bogom vsi enaki. Se pravi, tisti, ki imajo veliko, naj pomagajo tistim, ki imajo manj. Islamska vera zapoveduje vsakemu verniku, da mora dati določen delež svojega dohodka skupnosti. V Koranu je določeno, da se sredstva iz naslova miloščine porabijo za pomoč potrebnim (siromaki, invalidi, oboleli) ter za potrebe »ulame«⁶¹.

3.4.4 Saum (post)

Post se opravlja v času meseca Ramadana⁶², to je v devetem luninem mesecu. Vsak pravoverni musliman se mora v času ramadana postiti od sončnega vzhoda do sončnega zahoda, kar pomeni niti piti niti jesti. Namen posta je v njegovem odpovedovanju in s tem preizkušnji vernika, ali je postal odvisen od svojih instinktov ali lahko razumno nadzoruje telo ter tako ohranja ravnotežje med telesnimi in duhovnimi potrebami. Post pa ne velja za vse, izključeni so popotniki, nosečnice in otroci do 12. leta.

⁵⁹ Džamija (ar.) = že od nekdaj so bile politični prostor v polnem pomenu te besede (upravljanje mesta). V Prerokovem času so v njegovi mošeji potekali zbori muslimanov in tam je urejal državne posle (Etienne 2000: 68).

⁶⁰ Kaba je osrčje islama, stoji v obliki kocke v sredini velike džamije v Meki. Zgradil jo je Abraham a.s. in njegov sin Izmael a.s. (<http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=555>); V Mohamedovem času je bila Kaba politeistično središče, ki je nato postalo kraj zapovedanega muslimanskega romanja (hadž) (Etienne 2000: 426).

⁶¹ Ulama (ar.): islamski pravni učenjaki (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁶² Ramazan (ar.): deveti mesec islamskega lunarnega koledarja. To je mesec posta, ko se verniki od jutra do mraka odpovedujejo užitek (uživanje pijače, hrane in spolnih odnosov) (<http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=563>).

3.4.5 Hadž (romanje)

Romanje v najsvetejše muslimansko mesto Meko je zapovedano kot zadnja obveza vsakega muslimana. Opravljane številnih individualnih ter kolektivnih ritualov se kulminira z obhodom okoli Kabe⁶³. Čas romanja je deset dni v zadnjem mesecu luninega koledarja, ko se v Meki zberejo muslimani iz celega sveta. Namen romanja je krepitev vere v Boga ter pokazati na medsebojno enakost (vsi oblečejo enaka oblačila) vseh vernikov ne glede na rasno, etnično, nacionalno in spolno pripadnost.

⁶³ V Mohamedovem času je bila Kaba politeistično središče, ki je nato postalo kraj zapovedanega muslimanskega romanja (hadž); Kaba je prostor, kjer se v Meki nahaja črni kamen (Etienne 2000: 426).

4. MOHAMED

4.1 Božje razodetje in Mohamedov beg

Leta 570 se je v Meki na arabskem polotoku rodil prerok Mohamed. Njegov oče je bil trgovec, vendar je umrl še pred Prerokovim rojstvom, tudi mati je umrla pri njegovih šestih letih. Nazadnje je zanj skrbel stric, ki je bil trgovec. Mohamed je moral pri njem še kot zelo mlad voditi trgovske karavane. Pri 25-ih letih se je poročil s 15 let starejšo bogato vdovo Hadidžo⁶⁴, ki je prav tako kot on izhajala iz plemena Kurajš. V tem času se je Mohamed pogosto umikal v votlino na hribu Hira. Nekega dne se mu je tam prikazal angel Gabrijel⁶⁵, ki mu je prinesel božje sporočilo⁶⁶.

Mohamed je svoja pričevanja širil in razodeval ljudem, vendar mu ti sprva niso verjeli. Mohamedovo monoteistično verovanje je ogrožalo takratni politeizem⁶⁷ ter znaten vir dohodkov, ki je bilo s tem povezanih. Pridobival je vse več nasprotnikov in sovražnikov, ki so njegovemu nauku nasprotovali. Mohamed je kmalu izvedel, da someščani načrtujejo zaroto proti njemu, zato je s sedemdesetimi somišljeniki zbežal v mesto Jatrib⁶⁸. Mohamedov beg iz Meke v Medino imenujemo hidžra⁶⁹ in pomeni začetek muslimanskega štetja.

4.2 Mohamedovi vojaški spopadi

Mohamed je v Medini živel precej skromno, saj je večino svojega premoženja pustil v Meki. Z namenom, da si pridobi nekaj bogastva, je napadal trgovske karavane. Prvo večjo zmago je dosegel leta 624, ko je porazil trgovsko karavano iz Meke. Zmaga je

⁶⁴ Prva Mohamedova soproga, ki mu je rodila dva sina in štiri hčere, a oba sinova Abdulah in Kasim nista preživela (<http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=552>).

⁶⁵ Džibril (ar.): Gabrijel.

⁶⁶ Ta dogodek ga je razburil, tako da se je ves drhteč in s potom oblit vrnil domov. Žena Hatidža ga je mirila ter mu govorila, da ga njegova dobrot štiti pred zlim duhom ter, da je njegov doživljaj Božje delo. Njegova žena je bila prva, ki mu je verjela ter mu sledila, prav tako je prepričal sorodnike in nekaj znancev, med njimi tudi Alija, večina dotedanjih prijateljev pa ga je zapustila.

⁶⁷ Vera, verovanje v več bogov, mnogoboštvo (SSKJ 2000).

⁶⁸ Mesto Jatrib se je preimenovalo v mesto Medina, leži 300 km izven Meke.

⁶⁹ Odhod (preselitev) preroka Mohameda iz Meke v Jatrib, kamor je prispel 24. septembra 622. Leto hidžre označujemo tudi kot začetek islamskega štetja (štetje se začne 16. julija 622) (Šterbenc 2005: 483).

pomenila prelomnico, saj se od tedaj naprej ne govori več o roparskih napadih, temveč o džihadu⁷⁰. Mohamed se je spustil v boj tudi z judovskimi plemeni⁷¹. Sprva je z njimi želel živeti v sožitju, kasneje pa jih je preganjal in tako je to pomenilo začetek konfliktov med Judi in muslimani, sovraštvo je prisotno še danes.

V letih 624-625 so muslimani napadali mekanske karavane, zato so se mekanski Kurajšiti odločili ostreje nastopati proti nasprotniku in se maščevati za Badr⁷². Leta 625 je prišlo do bitke pri hribu Uhud, v kateri je bila muslimanska vojska močno poražena, Mohamed pa ranjen. Mohamedove enote so še nadalje napadale mekanske trgovske karavane, zato je leta 627 mekanska vojska spet napadla Medino, in sicer odločena, da uniči tamkajšnje muslimane. Mohamed se ni mogel upreti, vojaško mnogo številnejšemu sovražniku, zato je ukazal izkopati jarek na edinem ranljivem delu Medine. Mohamedova taktika se je izkazala za izvrstno, saj je sovražnika po krajšem obleganju odvrnila od napada.

Med obleganjem Medine je obstajala stalna nevarnost, da bo napadalcem pomagalo močno medinsko judovsko pleme Kurajza. Mohamed jih je po koncu spopadov obtožil izdaje in jih dal preko tisoč pobiti. Prerok je že po bitki pri Badru iz Medine izgnal judovsko pleme Kajnuka, pri bitki pri Uhudu pa še judovsko pleme An Nadir. Tako leta 627 v Medini ni bilo več Judov in Mohamed se je približal svojemu idealu organiziranja muslimanske skupnosti⁷³ izključno na verski podlagi. Konec leta 628 je še napadel in osvojil mesto, oazo Hajbar, ki je bilo zadnje močno judovsko oporišče. Leta 630 je prerok brez boja vkorakal v Meko in jo tudi zavzel. Konec istega leta si je podredil veliko in močno krščansko skupnost v Nadžranu na JV Arabskega polotoka. Dopustil je prakticiranje krščanske vere, vendar so morale verske manjšine plačevati poseben davek - džizijo⁷⁴.

Leta 632 je prerok Mohamed umrl, za seboj je pustil najsvetejšo knjigo v islamu, ki je pomenila življenjsko vodilo slehernemu muslimanu. Mohamed ni bil zgolj navaden

⁷⁰ Džihad = pomeni prizadevati si, bojevati se za božjo stvar; napor na božji poti (Kerševan 2004: 30).

⁷¹ Pleme Kurajza, pleme Kajnuka, pleme An Nadir.

⁷² Bitka pri Badru je bila za islam izjemno pomembna, saj je Mohamed v zmagi videl potrditev svojega verovanja v enega resničnega Boga in svojega poslanstva. Bog naj bi mu dal jasen znak svoje podpore.

⁷³ Umma (ar.): muslimanska skupnost vernikov, ki jih povezuje skupna vera (Etienne 2000: 63) oziroma Zveza islamskih držav (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

⁷⁴ Jizya (ar.): davek (Etienne 2000: 424).

človek, saj je bil prenašalec božje besede, istočasno je bil vodja muslimanske skupnosti v Medini, medinski poglavar in sodnik (Karčić 1997: 25).

4.3 Koran in Suna

4.3.1 Koran in njegov nastanek

Koran je islamska sveta knjiga, v kateri so zapisana razodetja, ki jih je Mohamed s posredovanjem angela Gabriela prejemal dvaindvajset let (610 – 632). Alahovo posredovanje odposlancu Mohamedu in njegova vsebina se pojmujeta kot čudež, saj je edinstven in ga ni možno oponašati. Etienne pravi, da v nasprotju s Toro, krščansko Biblijo in evangeliji, Koran ni kronika dogodkov niti zbirka pravoznanstva. Predstavlja namreč temeljno celoto norm političnega, družbenega, družinskega in verskega življenja za vsakega muslimana (Etienne 2000: 51). V Sveti knjigi so zapisana tudi pravila za muslimane glede različnih vprašanj, vendar ta pravila niso zapisana sistematično, ampak postopoma v različnih verzih. Bolj sistematično in dosledno so božja določila zapisana v hadisih⁷⁵, ki še bolj natančno pojasnjujejo in razlagajo pravila ravnanja.

Tehnično je Koran razdeljen na 114 poglavij (sur) različnih dolžin in 6666 verzov (ajetov). Razodevanje Božje besede je potekalo tako v Meki⁷⁶ kot v Medini. Jevtić pravi, da je prvi del Korana, objavljenega v Meki, miroljuben, drugi del Korana, ki je bil objavljen v Medini, pa je bolj nestrpen in označuje transformacijo islama od religije v državno vero (Jevtić 1989: 20).

Mohamed je v 22-ih letih vsa razodetja ustno posredoval oz. recitiral svojim spremljevalcem - ashabom⁷⁷. Vse zapisane dele naj bi v celoto zbrali prvi trije prerokovi nasledniki – kalifi. Tretji kalif Osman Ibn Afan (644 - 656) naj bi dokončno sestavil

⁷⁵ Pri sunitih poročilo o izrekih, dejanjih in tihih odobritvah Preroka. Pri šiitih v prvi vrsti poročilo o izrekih in dejanjih šiitskih imamov (Šterbenc 2005: 481).

⁷⁶ V mekansko obdobje sodi čas objave korana v Meki od 611. do 622. leta.

⁷⁷ Ker Mohamed ni bil pismen je bilo vsako novo razodetje ustno posredovano in naučeno na pamet. Tako je ob Mohamedovi smrti ostajalo večje število ljudi, ki so znali vse razodeto besedilo na pamet. Nekateri spremljevalci, predvsem pa prerokov tajnik Zajd Ibn Tabit so razodetja zapisovali na različne materiale (papirus, pergament, palmovi listi).

uradno obliko Korana, kakršna obstaja še danes ter jo razposlal v Meko, Kufo, Basro in Damask.

Božja knjiga obsega štiri reči: dobesedni izraz (ibarat)⁷⁸, nakazani pomen (išarat)⁷⁹, zastrte pomene, ki se nanašajo na nadčutni svet (lataif)⁸⁰ in visoke duhovne nauke (hakaik)⁸¹. Jasno je, da so nekateri ajeti jasni, drugi pa prikriti. Tolmačenje jasnih ajetov je tako nedvoumno, da bralec takoj ugotovi njihovo sporočilo in vsebino. Prikriti verzji so v obliki alegorije (prispodobe), zato njihov pomen ni vedno tako jasen. Sporočila v Koranu stalno in pogosto izrecno odgovarjajo na konkretne življenjske položaje, v katerih se je znašel Prerok⁸². Pravila glede istega vprašanja, ki so zapisana v različnih verzijah, so včasih v medsebojnem nasprotju oziroma kontradiktorna, kar pri razlagi povzroča nejasnosti in širi možnost interpretacije⁸³.

4.3.2 Suna in Hadisi

Beseda suna pomeni običaj, navado oziroma Prerokovo prakso, ki je postala model za vsakega muslimana. Tradicija Mohameda in njegovih spremljevalcev je zbrana v hadisih⁸⁴, ki natančno definirajo islamsko skupnost ter orisujejo osnovni okvir praktičnega življenja muslimana (Gilsenan 1982: 17). Povedano drugače se Suna deli na Mohamedove izgovorjene besede, dejanja ter njegovo molčeče soglasje⁸⁵. Hadisi nadalje dopolnjujejo in še bolj natančno pojasnjujejo Koran ter so temeljnega pomena tako za sunizem kot tudi za šiizem, saj predstavljajo izročilo, katero zajema sporočeno vedenje

⁷⁸ Dobesedni izraz je namenjen navadnemu občestvu (Corbin 2001: 11).

⁷⁹ Nakazani pomen zadeva izbrance, elito (Corbin 2001: 11).

⁸⁰ Zastrti pomen pripadajo božjim prijateljem (Corbin 2001: 11).

⁸¹ Visoki duhovni nauki pripadajo prerokom (Corbin 2001: 11).

⁸² Opogumljajo ga v času preganjanja v Meki, odgovarjajo na vprašanja njegovih privržencev in nasprotnikov, vsebujejo razlage tekočih dogodkov itd.

⁸³ Islamski koranski specialisti in verski pravni strokovnjaki so za reševanje tovrstnih primerov sprejeli pravilo abrogacije, ki določa, da razodeti verz v Medini, ki se nanaša na neko zadevo, odpravlja veljavnost vseh bolj zgodaj v Meki razodetih verzov, ki prejšnjega nadomeščajo ali pa bolj natančno določajo (Hallaq 1999: 189, 190).

⁸⁴ Hadith pomeni izročilo, sporočeno vedenje imamov; izročilo, ki je tako rekoč temeljna listina vseh ezoterikov (ki je le za ozek, zaprt krog ljudi), sega nazaj do samega Preroka (Corbin 2001: 11).

⁸⁵ Molčeče soglasje pomeni soglasje brez kakršnega koli manifestnega reagiranja (Sušić 1996: 35).

imamov oziroma so »temeljna listina vseh ezoterikov⁸⁶«, ki sega nazaj do samega preroka (Corbin 2001: 11).

Hadisi sestavljajo zbirko spisov, ki v Koranskih verzih niso omenjena. Razkrivajo Prerokovo življenje in prakse pod navdihom razodetja in njegovih naslednikov pri oblikovanju islamske skupnosti (Voll 1994: 351). Tako označujejo »vzorno tradicijo«, saj Sveta knjiga ni mogla vsebovati pravila za vsako situacijo posebej. Še zlasti po Prerokovi smrti ni bilo človeka, ki bi znal pravilno in nepogrešljivo tolmačiti konkretne situacije, to potrebo je kot nalašč zadovoljevala Suna. Ta je imela posebno vlogo v arabskem družbenem življenju že v predislamskem obdobju. Nova družbena skupnost, muslimanska umma, je razvila novo Suno, ki pa se ni direktno nanašala in bila regulirana s Koranom, ampak se je nanašala na običajno prakso skupnosti. S časoma je Suna postajala divergentna (vedno bolj različna), zato je bilo potrebno iznajti kriterij za presojo. Ta kriterij je bila samo poslanikova Suna, ki se je s tem razlogom kodificirala v korpus pravil obnašanja in izrekov (zbirke hadisov).

4.4 Džihad in mučeništvo

4.4.1 Džihad

Beseda džihad pomeni prizadevanje, da bi se moralno in versko izboljšali (Etienne 2000: 214), vendar pa je v današnji retoriki Zahoda, džihad dojet kot »sveta vojna«. Islam pozna dvoje vrst džihadov, veliki in mali. Veliki džihad pomeni osebni notranji boj oziroma univerzalni boj v registru večnosti duše – zagotovi notranji mir in harmonijo duše. Mali džihad pomeni vojna in oboroženi spopad (Debeljak 1995: 59).

Pojem se prvič uporabi v obdobju življenja Mohameda, ko je s svojimi pristaši, z namenom da bi pridobil nekaj bogastva, napadal trgovske karavane. Zmage, ki so sledile so pomenile prelomnico v retoriki islamske skupnosti, saj pojem džihada pride v splošno uporabo. Retorika svete vojne je tako zamenjala roparske napade. Džihad v Koranu

⁸⁶ Ezoteričen: ki je le za ozek, zaprt krog ljudi (SSKJ 2000)

zaseda pomembno mesto, je nemalokrat omenjen kot dovoljen ali pa celo zaželen⁸⁷, prav tako pa džihad najde mesto tudi v hadisih⁸⁸:

»Katero delo je najbolj vredno? Mohamedov spremljevalec odgovori: Verovanje v Alaha in džihad na njegovi poti!«

(Muslimova zbirka hadisov: 55).

Večina pravovernih muslimanov besedo džihad razume kot »borbo«, katere cilj je pridobiti Alahovo zaupanje in naklonjenost, vendar pa džihad ni sinonim za oboroženi, fizični spopad ali »sveto vojno. Jevtić še dodatno razširi pojem džihada in pravi, da džihad v koranskem pomenu ni samo vojna, temveč je sistem vseh akcij in postopkov na individualni in kolektivni ravni, ki muslimanu pomaga pri doseganju cilja krepitve islamske vere in širjenju skupnosti vernikov (Jevtić 1989: 327), kar vključuje tudi fizični spopad. Ashmawi nadalje razlaga, da je džihad, ki ga predpisuje šarija, potrebno razumeti v luči razodetja teh verzov, zato je dejstvo, da se je Mohamed spopadal z mnogimi nevernimi plemeni (neverniki), ki so ga hoteli ogroziti ali pa pregnati iz mesta, potrebno upoštevati (glej Hallaq 1999: 237).

V očeh terorističnih organizacij je džihad del islamske misije, dave⁸⁹. Džihad je sredstvo islamske dave, ki nasprotuje džahiliji⁹⁰ in pomeni oboroženi boj. Tudi radikalni muslimani govorijo o velikem in malem džihadu, le da sta pri njih oba pojma razumljena nekoliko drugače. Al Banna⁹¹ pravi, da je najnižja stopnja džihada pregnati svoje notranje zlo, najvišji džihad pa je oboroženi boj za Božjo stvar⁹² (glej Jevtić 1989: 263).

»Pojdite v borbo, če ste šibki ali krepki, in borite se na Alahovi Poti, z imetji svojimi in življenji svojimi! To je za vas, če veste, boljše.«

(Koran IX:41)

⁸⁷ Koran (2: 154, 216, 217; 3: 157, 158, 169; 4: 74; 8: 17, 39; 9: 29, 41, 111, 123; 47: 4, 5, 6).

⁸⁸ Muslimova zbirka hadisov (1077, 1084, 1091, 1098, 1099, 1109).

⁸⁹ Dawa (ar.): poziv (Etienne 2000: 424).

⁹⁰ Džahilija (ar.): predislamska skupnost (Jevtić 1989: 237).

⁹¹ Al – Banna velja za ustanovitelja organizacije Muslimanska bratovščina v Egiptu leta 1929.

⁹² Alahovi borci na božji poti se imenujejo mudžahidi (DELO 29.6.2005: 32).

»Verniki, borite se proti nevernikom, ki so vam blizu, in naj oni vašo ostrino začutijo! A vedite, da je Alah z bogaboječimi.«

(Koran IX:123)

(4) » A ko se z neverniki spopadate, jih po vratovih udarjajte, vse dokler jih ne oslabite, a nato jih zvežite! A zatem jih dobrodelno ujetništva osvobodite ali pa odkupnino zahtevajte, vse dokler vojna svojih tovorov ne odloži! Tako napravite! A če bi Alah hotel bi jih obvladal, vendar vas On ene z drugimi preizkuša. A oni ki padejo na Alahovi poti, On ne bo dovolil, da njih dela izginejo, (5) On jih bo res napotil in njih stanje popravil (6) In v raj, s katerim jih je spoznal, uvedel!«

(Koran XMVII: 4-6)

Džihad je kot sveta vojna neodtujljiv del islamske teorije in prakse in je sestavni del današnjega islama ter je tako tudi edina velika religija, ki se koristi s tem sredstvom v 20. stoletju (Jevtić 1989: 323). Tako Marvan Abu Ubeida, ki je član teroristične skupine v Iraku razmišlja: *» Tisti, ki gre v napad ve, da bo srečal Stvarnika. Mislim le na prihodnost, nebesa. Edino, na kar nerad pomislim, so nedolžne žrtve«* (DELO 29.6.2005: 32).

4.4.2 Mučeništvo

V islamu se mučenik označuje z oznako »šahid«, kar dobesedno pomeni »priča«. V muslimanski percepciji obstajata dve kategoriji mučenikov, in sicer »bojni mučeniki⁹³«, ki se imenujejo tudi »mučeniki na tem in na onem svetu« in »mučeniki zgolj na onem svetu⁹⁴«. Tako so »bojni mučeniki« pokopani na poseben način, saj

⁹³ »Bojni mučeniki« so skozi stoletja zasedali posebno svečano mesto v percepciji muslimanov, saj naj bi bilo tovrstno mučeništvo najbolj plemenita oblika smrti in zagotovilo za Božje odobravanje in nagrado. Pomen smrti mučenika presega posameznika, saj muslimani verjamejo, da mučeniki celotni skupnosti prinesejo čistost in milost, neposredni sorodniki mučenikov pa so deležni občudovanja in podpore (Šterbenc 2005: 450).

⁹⁴ V čisto kategorijo »mučenikov zgolj na onem svetu« spadajo tisti, ki so bili ubiti med služenjem Bogu oziroma zaradi svojega verovanja (dvanajstniki častijo veliko število tovrstnih mučenikov, posebno mesto pa seveda zasedajo imami, še posebej Husein – slednji je obravnavan tudi kot »bojni mučenik«) (Šterbenc 2005: 451).

njihovih trupel ni potrebno umivati, ker naj bi mučeništvo odstranilo vso nečistost. Poleg tega morajo biti le ti pokopani v obleki, v kateri so bili ubiti⁹⁵. Tisti muslimani, ki sicer umrjejo kot »bojni mučeniki«, vendar pa gredo v boj zaradi napačnih razlogov ali brez prave vere v srcu, imajo status »mučenikov z golj na tem svetu« in naj zatorej ne bi uživali nagrad za mučenike na onem svetu; po nekaterih verovanjih naj bi celo trpeli v peklu. Kot mučeniki so obravnavani tudi tisti muslimani, ki umrejo navadne smrti, vendar pa se odlikujejo po izjemno krepostnem življenju (vodenju »velikega džihada«), in celo še vedno živeči muslimani, ki jih odlikuje izredno krepostno življenje (Šterbenc 2005: 448-451).

Večje število hadisov opisuje blaženost, ki naj bi jo bil deležen mučenik. Oproščeni naj bi jim bili vsi grehi, prihranjene naj bi jim bile vse muke v grobu in na glavo naj bi jim bila položena krona slave. Zbirka hadisov govori:

»Alah si iskreno želi, da umrješ kot mučenik!«

(Muslimova zbirka hadisov: 1076)

V Koranu je beseda »priča« večkrat uporabljena za označevanje mučenikov⁹⁶, poleg tega Sveta knjiga na nekaj mestih govori o tem, da bodo tisti, ki bodo umrli na Božji poti, nagrajeni z veliko nagrado⁹⁷:

»In naj se na Alahovi poti borijo ti, ki dajejo ta svet za oni svet! A kdor se na Alahovi poti bori pa bo poginil ali zmagal, takšnemu bomo mi veliko nagrado dali!«

(Koran IV:74)

»In ne recite za na Alahovi poti ubite: Mrtvi so! Ne, živi so! Vendar tega vi ne čutite!«

⁹⁵ S krvjo prepojena oblačila naj bi bila na sodni dan dokaz njihovega posebnega statusa (Šterbenc 2005: 449).

⁹⁶ Koran (4: 69; 39: 69; in 57: 19).

⁹⁷ Koran (2: 154; 3: 157, 169; 4: 74; 9: 111; in 47: 4-6).

(Koran II: 154)

»Alah je res od vernikov kupil njih življenja in njih imetja, vendar zato njim raj pripada! Oni se bodo na Alahovi poti borili, ubijali bodo in bodo ubijani! A on jim je zato dal obljubo resnično v Tevratu (Starai Zavezi) in Indžilu (Novi Zavezi) in Koranu, a kdo od Alaha boljše svojo obljubo izpolnjuje? Zato, veselite se te pogodbe, ki ste jo z Alahom sklenili, ker to je velik uspeh!«

(Koran IX:111)

Mučeništvo je v Koranu in hadisih zaželeno, vendar pa v obeh delih najdemo mnogo takih izjav, ki puščajo dvoumje in niso jasne. Mučeništvo je zaželeno, medtem ko je samomor⁹⁸ strogo prepovedan in predstavlja enega največjih grehov v islamu. Samomor je strahopetno dejanje, katerega Alah ne odobrava in v Koranu velja za največji greh:

»In na Alahovi poti delite in sebe s svojimi rokami v propad ne peljite in dobro delajte! Alah res ljubi dobrih del storilce!«

(Koran II:195)

»Kdor ubije sebe [samomor] bo kaznovan v ognju!«

(Muslimova zbirka hadisov: 1026)

Mučeništvo je znak žrtvovanja in poguma, ki so ga sposobni storiti le redki posamezniki, zato je nagrada za mučenika v onstranstvu zagotovljena. Abu Shouka pravi: *»Verjamem zakaj se je moj sin odločil umreti. To je bila njegova vera, ki nagradi vse mučenike v raju! Palestinci hrepenijo po maščevanju, še kamni si želijo maščevanja«* (TIME 19. avgust 2002: 33).

⁹⁸ Sociolog Hasan Riaz meni, da človeške bombe presegajo tradicionalno določitev samomora. Cilj samomora ni le ločitev od socialnih razmer, v katerih je posameznik nemočen, ampak je sredstvo za dosego več ciljev: okrepitev individualne moči na račun nemočnega kolektiva, odrešitev kljub obsodbi na pogubo in obnovitev dostojanstva ponižanih (DELO 23.7.2005: 2).

5. RAZKOL ISLAMSKESKUPNOSTI

Do trajne delitve na začetku enovite skupnosti vernikov na različne skupine (veje), predvsem sunite in šiite je prišlo prvenstveno zaradi različnih mnenj glede načina izbire legitimnega naslednika preroka. Oba Mohamedova moška potomca sta umrla, zato ni bilo jasno, kdo bo novi vodja islamske skupnosti⁹⁹. Posledično je prihajalo do velikih političnih nesoglasij¹⁰⁰, ki so vodile celo do znotraj islamskih državljanskih vojn¹⁰¹. Poznejši suniti¹⁰² so menili, da skupnost lahko rešitev doseže z doslednim in polnim spoštovanjem oziroma izvajanjem islamskega prava (šarije), ne glede na kvalitete ali izvor njenega voditelja¹⁰³. Poznejši šiiti¹⁰⁴ pa so nasprotno poudarjali, da je bil prerok karizmatični voditelj, ki je v svojih rokah združeval tako sveto kot tudi posvetno oblast. V tem smislu naj bi bil za prerokovega naslednika primeren zgolj karizmatični voditelj, ki bi izhajal iz družine Preroka in tako nadaljeval prerokovo funkcijo usmerjanja vernikov proti rešitvi (Šterbenc 2005: 67, 68). Za šiite je termin »sunizem« veliko bolj svojstven njim samim, saj je le tista suna, kateri sledijo oni pravilna in avtentična, nasproti suni, ki ji sledijo suniti (Jevtić 1989: 288).

Za prvega kalifa¹⁰⁵, naslednika Mohameda, je bil izbran Abu Bakr (632-634)¹⁰⁶, prerokov tast in njegov odločni privrženec. Po njegovi smrti je vodstvo muslimanske

⁹⁹ Pravico do Mohamedovega nasledstva so si lastili vsi moški, ki so imeli kakršnekoli sorodstvene vezi s prerokom (Etienne 2000: 41).

¹⁰⁰ Že hadisi (izreki) opozarjajo, da muslimanska skupnost ne najde soglasja glede zablod ter, da delitve v skupnosti pomenijo najhujši nered (Etienne 2000: 78).

¹⁰¹ Del vernikov (poznejši suniti) je menil, da mora biti naslednik izbran na podlagi soglasja v skupnosti vernikov, drugi del (poznejši šiiti) pa je zatrjeval, da je lahko naslednik izbran zgolj na genealoški podlagi oziroma da mora izhajati iz prerokove rodovne skupnosti (Šterbenc 2005: 67).

¹⁰² Suniti so tisti del vernikov, ki se nadaljuje po Mohamedovih naslednikih iz plemena Kurajš in kalifih, ki jih je izvolil plemenski svet starešin. Večina muslimanov v islamskem svetu (okoli 80 %) je sunitov. Suna (ar.) pomeni tradicijo in zato so suniti tisti ljudje ali verniki, ki sledijo tradiciji Mohameda in njegovim naslednikom (Smrke 2000: 268).

¹⁰³ Voditelj skupnosti naj bi bil zgolj zaščitnik islamskega prava, to funkcijo pa naj mu bi zaupali člani skupnosti (Šterbenc 2005: 68).

¹⁰⁴ Naziv šiiti izhaja iz označevanja privrženecv (stranke) Alija (šiat Ali) (Šterbenc 2005: 73).

¹⁰⁵ Kalif - namestnik, naslednik, vrhovni poglavar islamske skupnosti (<http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=552>); Lewis navaja, da se je Abu Bakr sam odločil, da bo kot voditelj uporabil naziv kalif (glej Šterbenc 2005: 69).

¹⁰⁶ Legitimnost Abu Bakrovega prevzema položaja prvega kalifa je temeljila na tem, da ga je Prerok v letu 9 po muslimanskem koledarju imenoval za voditelja romanja v Meko, da je v času Prerokove zadnje bolezn v Medini vodil javne molitve, ter na drugih znakih izkazanega spoštovanja (Šterbenc 2005: 68).

skupnosti prevzel Omar (634-644), ki je veljal za »svetega Pavla islama¹⁰⁷«, kajti najprej mu je močno nasprotoval, po prestopu vanj pa ga je z izjemno energijo razširjal. Tretji kalif po vrsti je bil Osman (644-656), ki so mu mnogi verniki očitali nepravilno vladanje, osebno materialno okoriščenje in nepotizem¹⁰⁸. V skupnosti vernikov je do odkritega nesoglasja prišlo ob vprašanju izvolitve Osmanovega naslednika. Večina je menila, da je primeren naslednik Ali Ibn Abi Talib (Ali)¹⁰⁹, prerokov bratranec in zet, član prerokovega klana Hašim ter eden od njegovih prvih privržencev. Leta 656 je Ali postal četrti kalif, vendar pa so tej odločitvi nasprotovali nekateri pomembni segmenti skupnosti vernikov, še posebej Osmanovi sorodniki iz rivalske in sovražne družine Omaja¹¹⁰. Tako se je moral Ali takoj na začetku svojega kalifata (656-661) soočiti z odkritim vojaškim uporom, ob strani pa so mu stali njegovi privrženci, tako imenovani šiiti. Leta 657 se je odkrito spopadel z Muavijo, vendar pa se je spopad končal z arbitražo, ki so ji močno nasprotovali dotlej Aliju lojalni verski gorečnejši, pozneje imenovani haradžiti¹¹¹.

Haradžiti so bili poznani po svojih radikalnih pozicijah. Prepričani so bili, da je lahko voditelj muslimanske skupnosti zgolj tista oseba, ki ne zaide s prave poti in ne greši. Če voditelj skrene s prave poti, ga morajo verniki odstraniti. Zavračali so tako kalifat Alija kot tudi Osmana, poleg tega pa so pristopili k ubijanju tistih članov skupnosti vernikov, ki niso sprejemali njihovih stališč¹¹².

¹⁰⁷ Sveti Pavel je bil Jud, ki je z vso zagretostjo sodeloval pri preganjanju kristjanov. Leta 33 ali 34 po Kristusu se Pavlu prikaže Bog in na poti v Damask se spreobrne v krščansko vero. Tako Pavel začne svoja znamenita misionarska potovanja (Badiou 1998: 19).

¹⁰⁸ Levi Della in Khoury izpostavljata, da Osmanu kot kalifu očitajo predvsem nepotizem (dajanje dobrih služb, družbenih položajev sorodnikom), saj je člane lastne družine imenoval na mesta guvernerjev poameznih pokrajin (Sirije, Basre, Kufe in Egipta), za glavnega svetovalca pa je izbral svojega bratranca. Poleg tega je del vojnega plena, ki naj bi ga v celoti dobili bojovníki, praviloma razdeljeval med svoje sorodnike (glej Šterbenc 2005: 70).

¹⁰⁹ Ibn Hanbal, eden najbolj spoštovanih sunitskih avtorjev, navaja, da je bil Ali prvi moški musliman za prerokom. Dodaja, da je razlog za različna mnenja v tem, da je bil Abu Bakr (prvi kalif) prvi polnoletni moški, ki je sprejel novo vero, medtem ko je bil Ali ob sprejemu zgolj otrok (glej Šterbenc 2005: 71).

¹¹⁰ Družina Omaja je naziv dobila po Omaji Ibn Abd Šamsu, predislamskem veljaku iz plemena Kurajš. Sovraštvo med klanoma Hašim in Abd Šamsa je bilo simbolično ponazorjeno s tem, da sta bila po tradicionalnem izročilu siamska dvojčka Hasim in Abd Šams, ločena na takšen način, da ju je presekala meč in je bila pri tem prelita kri (Šterbenc 2005: 72).

¹¹¹ Haradžiti so menili, da v primeru nesoglasij glede izbire Prerokovega naslednika lahko končno odločitev sprejme zgolj Bog na bojnem polju in ne človeška arbitražo (Šterbenc 2005: 76)

¹¹² Tudi Ali je umrl pod rezilom haradžitskega bojovníka.

Po Alijevi smrti je večina članov skupnosti vernikov za kalifa priznala Muavija (661-680)¹¹³, vendar ga kot kalifa niso priznavali šiiti. Menili so, da lahko kalifi po smrti Alija postanejo zgolj njegovi krvni nasledniki. Alijev drugi sin Husein, po smrti Muavije, ki so jo šiiti so z zadovoljstvom sprejeli, ni hotel priznati njegovega sina Jadiza za kalifa, kar je pripeljalo do žariščne bitke v arabsko-muslimanski zgodovini.

5.1 Bitka pri Karbali

Prebivalci Kufe so Alijevega sina Huseina večkrat pozvali naj se jim pridruži v boju proti Jadizu. Končno se je Husein opogumil in se s skromnim vojaškim spremstvom odpravil proti Kufi¹¹⁴. Jadiz je izvedel za njegove namene in aktiviral močne vojaške enote, ki so Huseina 2. oktobra 680 pri Karbali prestregle ter ga prisilile k postavitvi tabora. Kljub pravilom starodavnega puščavskega kodeksa časti, v skladu s katerim nobenemu posamezniku ne sme biti preprečen dostop do vode¹¹⁵, je bil Huseinu onemogočen dostop do vode. S spremstvom je na pekočem soncu trpel veliko žejo. V petek (sveti islamski dan) 10. oktobra 680 (10. dan Muharama, prvega meseca po islamskem koledarju), je sledil skoraj celodnevni spopad izrazito neenakopravnih sil, v katerem je bil Prerokov vnuk Husein ubit (Šterbenc 2005: 81, 82).

Alijev naslednik imam Husein je tako padel »mučeniške smrti«¹¹⁶ proti Omajadskemu kalifu Jadizu. Smrt Huseina je bila povod za šiitsko mitologizacijo dogodkov pri Karbali, saj je Prerokov vnuk za šiite postal prototip mučeništva in poguma¹¹⁶, Jadiz pa simbol nepravčnosti in tiranije. Šiiti vsako leto prirejajo festival imenovan Ašura, kjer najbolj vdani veri, simbolično uprizorijo Huseinovo trpljenje¹¹⁷ v

¹¹³ Priznanje Muavija za kalifa leta 661 označuje nastanek omajadskega kalifata (Šterbenc 2005: 78).

¹¹⁴ Mesto Kufa leži v državi Irak

¹¹⁵ Husein skupaj z ženskami in otroki ter spremstvom ostal brez vode in tri dni trpel strahovito žejo (Šterbenc 2005: 82).

¹¹⁶ Husein je postal najpomembnejši mučenik, izbiro smrti namesto nepravčnosti pa vsako leto slavijo v desetih dneh Ašure, za šiite najsvetejših dneh leta. Pomembnejše od praznovanja Ašure pa je to, da iranski fundamentalisti s Huseinovo smrtjo opravičujejo samomorilski teror (Playboy julij 2005: 113).

¹¹⁷ Zadnji dan Ašure se verski gorečneži javno odpravijo po ulici ter se bičajo z ostrimi rezili. Navzočnost javnosti jim daje dodatno moč in spodbudo, da se na mučeniški način poklonijo Imamu Huseinu (www.time.com/time/magazine/article/0,8599,1583350,00.html).

bitki pri Karbali. Smrt imama Huseina je dokončno uveljavila razkol v skupnosti vernikov (<http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1583350,00.html>).

Muslimanska skupnost je še dandanes ločena na dvoje vrst avtoritet, ki razlikuje muslimane med manjšinske šiite (10– 15 %) ter večinske sunite. Celotna duhovna zgradba šiizma je bila zgrajena na ljubezni in pripadnosti Aliju, ki je postal obravnavan kot prvi Imam¹¹⁸. Šiiti posledično prvim trem kalifom odrekajo legitimnost ter kot svoje duhovne in politične voditelje priznavajo zgolj Alija in njegove potomce (Šterbenc 2005: 100, 101).

¹¹⁸ Imam je legitimni naslednik muslimanske skupnosti in duhovni naslednik preroka Mohameda (Šterbenc 2005: 101).

6. ISLAMSKO PRAVO

Šerijat ali islamsko pravo je vseobsežni sistem, ki obsega celokupno področje človeškega izkustva. To ni običajen pravni sistem, ampak je celovit sistem prava in morale. To pomeni, da ima islamsko pravo za cilj, da regulira vse aspekte človekove dejavnosti, tudi tiste, ki ne vključujejo pravnih posledic¹¹⁹ (Safi 1998: 55). Islamsko pravo (šerijat) se smatra kot objavljena Božja volja, ki zajema organiziran sistem norm ter določa pravice in dolžnosti posameznikov oziroma skupine (Karčić 1997: 9). Pravo¹²⁰ je heteronomno, močno zakoreninjeno v islamski veri in neločljivo povezano s koransko-islamskim naukom o dolžnostih, vendar pa so ta le v zelo majhnem delu neposredno izrečena v Koranu. V večjem delu jih je pravna veda - fikh, ki se je v mladi islamski državi polagoma krepila, razvila v sistem, ki je v temeljnih značilnostih enoten, v nadaljnjih izvedbah pa zelo raznovrsten, celo kontadiktoren (David, Grasmann 1998–1999: 486).

Predislamska skupnost je temeljila na običajih in vrednotah, ki so bile v očeh pravovernih muslimanov nemoralne in so povzročale nered (džahilijo). Prerok se je tako z Božjim razodetjem želel ločiti od predislamskega časa, njenih vrednot, običajev¹²¹ in institucij. Razodetje Božje besede je pomenilo upanje novo nastali islamski skupnosti, da postavi pravila v skladu z novo religijo (Hallaq 1999: 3). Koran je postal temelj islamskega prava, poleg tega so v šariji prisotne tudi predislamske prvine. Schacht je celo trdil, da je poslanikova Suna v islamu samo drugo ime za predislamski normativni običaj, da so tolmačenja zgodnjih pravnikov naknadno pripisana Poslaniku in je zaradi tega obsežen izbor hadisov neverodostojen (glej Karčić 1997:11).

Po Mohamedovi smrti so kalifi postali poglavarji države in tako prevzeli vlogo islamske pravovernosti. Glede na to, da za časa Mohamedovega življenja vladarji okoliških suverenih držav niso sprejemali islama, se je utrdilo mišljenje, da je edino sredstvo za utrditev božjega zakona – šerijata v teh krajih, vojna sila. Džihad je v vlogi

¹¹⁹ Islamski pravniki in moderne islamske šole se strinjajo, da Koran vsebuje nekje petsto verzov z legislativno vsebino (Hallaq 1999: 3).

¹²⁰ Haqq (ar.): pravo.

¹²¹ Jusuf el-Qaradawi (1997: 78, 79) v poglavju o hrani in pijači razlaga prehrabene navade prebivalcev v predislamskem obdobju in pravi, da so konzumirali mnogo nečiste, nevedne hrane, kakor je meso poginulih živali in tekoča kri, prepovedan pa jim je bil meso svetih in posvečenih živali.

svete vojne postal osnovna oblika islamske dave v času nastajanja in utrjevanja arabskega imperija (Jevtić 1989: 22). Nenazadnje tudi islamsko mednarodno pravo pozna le dva svetova, in sicer »svet islama« (dar al-islam) in »svet vojne« (dar al-harb) (Steinbuch 1988: 497).

6.1 Pravni viri

Vse dokler je Prerok še živel, se je bilo nepopolnemu sistemu mogoče izogniti s Prerokovim sodniškim izrekom ali novim razodetjem. Po smrti Mohameda je bilo potrebno vzpostaviti tak pravni sistem, ki bi sledil vsem razodetjem in praksam Mohameda. Koran je kot najsvetejša knjiga v islamu, postal najpomembnejši pravni vir. Kmalu so se pojavile težave, saj v Koranu ni bilo mogoče najti vseh situacij in njihovih rešitev. Tako je kot drugi najpomembnejši pravni vir v veljavo stopila Suna – tradicija Preroka¹²², ki je še bolj natančno določala človekovo ravnanje v različnih situacijah, ki v Koranu niso bile razodete.

Koran in Suna sta postala najpomembnejša pravna vira¹²³, ki izražata aktivno ali pasivno ponašanje Preroka v času njegovega življenja. Njegovi privrženci (spremljevalci) so uporabljali ta dva vira kot vodilo pri reševanju konfliktnih situacij in izrekanju pravičnih sodb. Kasnejše generacije so poleg omenjenih dveh pravnih virov uporabljale še tretji pravni vir – idžmo¹²⁴. V osmem stoletju se je pravna znanost s postopki sistematiziranja in primerjav v skladu s Koranom in Suno razvila v neodvisno znanost - fikih. Pojavil se je koncept »ray«, ki je pomenil enako kot kasneje za njim kategoriziran

¹²² Najlažje je, kot navaja Mu'adh ibn Džabal, pojasniti tradicionalno metodologijo iz Mohamedovega življenja: »Ko je Alahov Apostol nameraval poslati Mu'adha ibn Džabala v Jemen, ga je vprašal: Kako boš sodil, če bo potrebno? Odgovoril mu je: Sodil bom v skladu z Alahovo knjigo. Kaj pa če tam ne boš našel vodil? Potem bom ravnal v skladu z Sunami Alahovega Sla. Četudi tam ne bo odgovora? Potrutil se bom po najboljših močeh, da bom oblikoval mnenje (primer idžtihada). Alahov Apostol ga je potrepil po ramenu: Hvaljen bodi Bog, ki je pomagal Slu Božjega Apostola, da najde nekaj, kar ugaja Alahovemu Apostolu« (glej Lešek 2003: 20).

¹²³ Usul – I – fikih se ukvarja z šejjatskimi predpisi z vidika njihove utemeljenosti v šerijatskem izvoru oziroma enostavneje povedano se fikih ukvarja z vprašanjem, kako mora vernik ravnati, medtem ko usul odgovarja na vprašanje zakaj se mora vernik tako ravnati oziroma kaj je namen šerijatskega predpisa (Sušić 1996: 6).

¹²⁴ Idžma (ar.): soglasje v muslimanski skupnosti (Šterbenc 2005: 485).

kijas¹²⁵ (razumsko sklepanje), ki predstavlja četrti vir islamskega prava (Motzki 2002: 3). Prvi štirje viri islamskega prava se med seboj ne izpodbijajo in veljajo za t.i. primarne pravne vire¹²⁶, katere priznavajo vse pravne šole. Razlika nastane le pri šiitih pravnih šolah, kjer je namesto kijasa prisoten »akl« (človeški um)¹²⁷.

Vsaka pravna rešitev mora imeti svojo oporo na verificiranih in splošno uporabljenih šerijatskih virih. Čeprav obstaja teoretska razlika v številu pomožnih pravnih virov, so jih vsi mudžtahidi¹²⁸ uporabljali in jim dajali različna imena (Sušić 1996: 26).

6.1.1 Koran

Koran je za muslimanske vernike Božja beseda in Božje darilo, ki ga je Alah oznanil preroku Mohamedu, da lahko muslimanska skupnost – umma – z njegovo pomočjo spoznava, kaj je na splošno dovoljeno in kaj prepovedano. Musliman mora brezpogojno verjeti, da je Koran Alahov govor, ki ga je angel Gabrijel prenesel Mohamedu, da ga posreduje ljudem. V očeh muslimanov Koran velja za najbolj dovršeno Božjo knjigo, ni Mohamedovo avtorsko delo, ampak je zgolj neposreden prenos Božje besede. V njem je Bog preko angela »spregovoril« Mohamedu, da bi ta nagovoril Arabce – edine med Semiti (Semovi potomci), ki niso imeli lastnega preroka in Svete knjige¹²⁹. V Koranu je dobro viden tako judovski kot tudi krščanski vpliv, nenazdanje Sveta knjiga omenja mnogo prerokov, ki so enaki biblijskim prerokom.

Nič, kar se tiče šerijatseka normativa, ne more biti v nasprotju s Koranom. Edini zakonodajalec je Alah, čigar volja se izraža preko koranske objave, zato morajo biti vsi zakoni v skladu z njo (Sušić 1996: 26).

¹²⁵ Qiyas (ar.) razumsko sklepanje (Motzki 2002).

¹²⁶ Skupna lastnost primarnim virov je ta, da vlada konsenz vseh štirih sunitskih pravnih šol - Hanafati, Malikiti, Šafiti, Hanbaliti (http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html).

¹²⁷ 'Aql (ar.): človeški um (Šterbenc 2005).

¹²⁸ Mujtahids (ar.): tisti, ki opravlja idžtihad (razumsko sklepanje) (Šterbenc 2005: 485).

¹²⁹ Judom je bilo s strani Mojzesa objavljen Tevrat – Stara Zaveza in s strani Davida objavljen Zebur - Psalm, kristjanom je bil s strani Jezusa Kristusa objavljen Indžil – Nova Zaveza.

6.1.2 Suna in hadisi

Suno označujemo kot drugi vir islamskega prava, pri kateri gre za tradicijo in običaje Preroka. Brez poznavanja Mohamedove tradicije sploh ni mogoče govoriti o šeriatskem pravu. Koran je prinesel predpise splošnega značaja, Mohamed pa jih je razlagal in s svojo prakso kazal pot in način njihovega razumevanja. Mohamedova misija se nanaša predvsem na tolmačenje Korana¹³⁰. Biti zakonodajalec in zakon razlagati, nista dve enaki stvari, zato Suna nima enake moči kot Koran, je pa njegov prvi in najpomembnejši razlagalec. Na podlagi načina prakticiranja samega odposlanca se Suna deli na:

- a) izgovorjene besede Mohameda¹³¹
- b) postopek Božjega odposlanca
- c) molčeče soglasje Božjega odposlanca¹³²

Mohamed si je za časa svojega življenja prizadeval, da se Suna (hadisi) strogo ločijo od Korana, zato je na začetku celo prepovedal zapisovanje hadisov, da se slučajno kateri od njih ne bi znašel v koranskem tekstu. S tem je bila varovana originalnost Korana in avtentičnost Božje besede. Na ta način je bila zmanjšana možnost zapomniti si hadise, v njihovi originalni obliki. V tekste hadisov so se tako prikradle napake, zaradi česar je kasneje prišlo do razhajanj med islamskimi učenjaki. Bistvo diskusij ni bila več sprejemljivost določenega hadisa, temveč osebe, ki so le tega prenašale. Usoda posameznega hadisa je bila – ali bo ta sprejet ali ne – je bila odvisna od kvalitete in števila tistih, ki so ga prenašali. Tako obstaja vrsta zbirk hadisov, ki jih pripisujemo različnim avtorjem - Buharija, Muslima, Taberanija, Termizija, Niasija itd.

¹³⁰ V islamu velja prepričanje, da tisti, ki tolmači predpise ne mora imeti večje zakonodajne moči od tistega, ki je te predpise prinesel, niti ne sme preseči okvira teh predpisov.

¹³¹ Najpogosteje jih imenujemo hadisi (Sušić 1996: 35).

¹³² Brez manifestnega »reagiranja«, kar po šerijatu pomeni odobritev, saj ni možno predpostaviti, da Odposlanec ne bi »reagiralo«, če bi šlo za nedovoljeno stvar (Sušić 1996: 35).

6.1.3 Idžma (soglasje)

Idžma¹³³ se definira kot soglasje vodilnih pravnikov (mudžtahidov¹³⁴) v enem času in po enem šerijatskem vprašanju¹³⁵. Označujemo ga kot tretji vir, iz katerega se črpa pravna ureditev. To pomeni, da četudi se idžma razume kot samostojni pravni vir, mora biti vsako soglasje ulame po nekem pravnem vprašanju podkrepjeno z argumenti, ki se naslanjajo na predhodna dva vira šerijatskega prava – Koran in Suno (Sušić 1996: 38). Idžma se kot vir šerijatskega prava deli na:

- a) javno izrečeno – pomeni da so mudžtahidi javno izrekli svoja stališča po določenem pravnem vprašanju, omenjajoč pri tem svojo argumentacijo, s katero potrjujejo svoje mišljenje.
- b) Molčeče soglasje – vsi mudžtahidi ne izrekajo svojega mnenja po določenem pravnem vprašanju. Njihovo molčečnost se v situaciji, ko jih nihče ne prepričuje javno izrekatih svoje nesoglasje, sprejme kot njihovo odobritev in podporo.

6.1.4 Kijas (analogija)

Kijas (analogno sklepanje) je proces, pri katerem je pravnik soočen s primerom, ki ga predhodno ni obravnaval. Tako pravnik utemeljuje svoje elemente na logiki besedila Korana ali Sune ter uporablja isto logiko na določenem primeru. Kijas priznavajo le sunitske pravne šole, medtem ko šiiti odklanjajo veljavnost tega vira in ga zamenjujejo s človeškim razumom ('akl).

Sušić (1996: 40) definira kijas kot izenačevanje na novo nastalega pravnega primera, v katerem zakonodajalec nima pravne rešitve z obstoječim pravnim primerom o katerem obstaja šerijatski predpis v cilju objave predpisa tako, da stari predpis velja tudi za novonastali primer¹³⁶.

¹³³ Ijma (ar.): soglasje (Hallaq 1999: 1).

¹³⁴ Roy (1993: 512) pravi, da mudžtahid lahko pomeni tudi najpomembnejši verski dostojanstvenik.

¹³⁵ Kot primer Sušić navaja koransko prepoved ženitve z lastno materjo ali hčero. Zaključek sledi, da je ženitev s potomci in predniki prepovedano, čeprav so lahko medsebojno oddaljeni že deset kolen (Sušić 1996: 35).

¹³⁶ Sušić navaja primer in pravi, da je znano, da je vino v Koranu (El - Maide: 90) prepovedano. Mudžtahid pride do zaključka, da je edini povod prepovedi pitja vina v njegovi opojnosti. Tudi vse ostale alkoholne pijače so opojne, zato je zaključek jasen. Vse vrste alkoholnih pijač so prepovedane (Sušić 1996: 40).

6.1.5 Istihan (nekaj priporočljivega)

Istihan¹³⁷ se definira kot umikanje od vidnega s strani mudžtahida od vidnega in zatekanje k nevidnemu kijasu na podlagi argumentov, ki ga v to silijo¹³⁸. Iz definicije je razvidno, da se mudžtahid pri iskanju rešitve ne naslanja na analogijo, ki mu je na prvi pogled dostopna, ampak se izogiba nekaterim vrstam posredne analogije, ker mu argumenti govorijo, da je to bolj smotrno in bolj v skladu z namenom šerijata (Sušić 1996: 44, 45).

6.1.6 Maslehatum-l-mursele (obči interes)

Vsaka predpostavka, da gre za obči interes, avtomatično ne pomeni, da je tudi resnično tako. Ker je človekov interes pogosto napačen ali pa ni v skladu z občim interesom, ki ga je definiral zakonodajalec, se za uporabo občega interesa kot vira šerijatskega prava postavlja določene pogoje. Uporaba občega interesa ni dovoljena, če gre za anulirani (uničevalni) interes¹³⁹. Mudžtahid nima pravice sprejeti šerijatsko-pravne rešitve, ki je izrecno nasprotna stališču zakonodajalca. V islamskem pravu obstajajo »meje« uporabe občega interesa in država mora biti tenkočutna, ko gre za obči interes, ker se posamezniku ne sme narediti škode v imenu občega interesa (Sušić 1996: 46, 47).

6.1.7 Seddu-z-zera'i' (preprečevanje ali odklonitev zla)

Pravniki so predvideli pravne rešitve za preprečevanje težjih posledic v muslimanski skupnosti, glede na že nastale (preventiva). Tovrstne pravne rešitve se zelo

¹³⁷ Istihsan (ar.): odobravanje (Hallaq, 1999: 1).

¹³⁸ Sušić navaja primer, da se po šerijatu ne mora prodati »nevidna« stvar. Vsaka stvar, ki je predmet prodaje mora biti konkreten, viden predmet. Vendar je v primeru, kadar gre za predhodno naročilo (obleka in obutev po naročilu), možno prodati tudi nevidno stvar (Sušić 1996: 45).

¹³⁹ Kot primer anuliranega občega interesa se omenja primer endulskega pravnika Jahaja Bin el-Leisa, ki je izdal fatvo svojemu emirju (knezu), da se posti šestdeset dni, namesto da bi osvobodil enega sužnja. Njegovo stališče je bilo, da vladarju ne pomeni veliko žrtvovanje osvoboditev sužnja, ker jih je imel veliko, in mu je prav zato določil post, ki pomeni večji napor kot pa osvoboditev sužnja. Mufti je pozabil na interes sužnja in njegovo morebitno svobodo. Temu je več pozornosti namenjal zakonodajalec, ki je na prvo mesto postavil osvoboditev sužnja. V primeru, da sužnja ni, predvideva post. Torej je ta vrsta interesa anulirana in pravno neobstoječa (Sušić 1996: 46,47).

redko uporabljajo, poleg tega se nepoznavalcem tega področja velikokrat zdijo šerijatski predpisi neutemeljeni¹⁴⁰.

6.1.8 Istishab (načelo domnevne kontinuitete)

Istishab se definira tako, da je vsak šerijatski predpis iz preteklosti veljaven tudi v sedanosti, vse dokler ne nastopi veljaven argument, ki bi ga ukinil. Hkrati pa istishab pomeni, da vse pravne rešitve iz preteklosti ostajajo veljavne vse dokler se ne pojavi veljaven pravni argument, ki bi potrdil, da določena pravna rešitev ni več veljavna, ker ni šerijatsko utemeljena¹⁴¹. Istishabsko pravilo pravi, da je vse, kar zakonodajalec ni prepovedal, dovoljeno, in vse, kar ni ukazano, ni zavezujoče za zavezanca (Sušić 1996: 48, 49).

6.1.9 Adet – Urf (običaj)

Adet – Urf je vir islamskega prava, ki ga uporabljajo mudžtahidi v iskanju pravnih rešitev. Obstaja razlika med obema izrazoma, in sicer v adet sodijo vsi običaji, medtem ko v urf uvrščamo le lepe in pozitivne običaje. S pravnega vidika obstajajo dve vrsti urfa:

- a) Govorni¹⁴²
- b) Praktični¹⁴³

Z namenom, da bi urf – običaj dobil šerijatsko veljaven argument, je nujno potrebno, da se izpolni en pogoj, ki ne nasprotuje šerijatu. Hanefije in šafije (pripadniki pravnih šol, ki si jih bomo pogledali v nadaljevanju) so si s tem virom pomagali v

¹⁴⁰ Preložiti sekanje roke do konca vojne zaradi možnosti, da ne bi obsojenec prestopil na sovražno stran, saj se bi verjetno poskusil izogniti kazni; roke se ne odseka, če je bilo obdobje lakote v katerih muslimanski vladar ni ustvaril pogojev, da prebivalci ne bi kradli za preživetje (Sušić 1996: 48).

¹⁴¹ Hallaq (1999: 113) navaja, da v primeru, ko je oseba pogrešana, je smatrana za živo, zato dediči ne morajo dobiti dediščine, vse dokler ni dokaza, da je oseba mrtva.

¹⁴² Determinacijo govornega adeta srečujemo pri običajih, ko ljudje za ribje meso ne uporabljajo besedo 'meso', ampak riba – arabski jezik tega ne preprečuje (Sušić 1996: 50).

¹⁴³ Determinacijo praktičnega urfa srečujemo pri navadah ljudi, da se pri kupoprodaji ne držijo vseh predvidenih pravnih norm, temveč to delajo na praktičen način; izmenjujejo blago za blago ali za denar. Takšna vrsta poslovanja je pravno veljavna, iz tega sledi, da oblika v popolnosti ni zadovoljena, vendar je zagotovljeno bistvo (Sušić 1996: 50).

največji meri v primeru, ko niso mogli najti ustrezne rešitve v kakšnem drugem viru (Sušić 1996: 49, 50).

6.1.10 Predislamski mezhebi (predislamski običaji)

Sem sodijo objave, ki so prišle do poslancev pred Mohamedom, tudi tiste, ki nimajo živih dedičev, katere omenja Koran. Obstaja obče soglasje med islamskimi pravniki, da vse, kar je objavljeno za odposlance pred Mohamedom in kar ni s Koranom derogirano (razveljavljeno), na noben način ni zavezujoče za muslimane. Popolnoma vseeno je, kako bodo postopali tisti, na katere se nanaša ta predislamska pravna ureditev. To ni pomenilo posledic v pravnem pomenu odgovornosti (Sušić 1996: 50, 51).

6.1.11 Mezhebi ashabov (običaji spremljevalcev)

Sušić (1996) kot zadnji pravni vir omenja »običaje spremljevalcev«. Islamska pravniška ulema pri reševanju pravnih primerov v pomanjkanju čvrstejše opore uporablja tudi rešitve, do katerih so prišli ashabi¹⁴⁴. Mohamedovi spremljevalci so bili na nivoju mudžtahidov, ki so posredovali misli samo o problemih, ki so obstajali v stvarnem življenju. To so bile realne situacije, katere so omenjene tudi v Koranu in Suni, vendar pa so neradi posredovali sodbe, kajti v nejasnih vprašanjih je bilo težko pravilno soditi (Karčić 1997: 31).

¹⁴⁴ Osebe, ki so imele možnost, da so se dlje časa nahajali v Prerokovi neposredni bližini in so verovale v Mohameda a.s., v njegovo poslanstvo, se z njim družili dalj časa in so umrli kot muslimani (Sušić 1996: 53).

7. VERSKO PRAVNE ŠOLE V ISLAMU

7.1 *Sunitske pravne šole*

Sunitska znanost o verskem pravu se danes izraža skozi štiri pravne šole¹⁴⁵, ki se obravnavajo kot enakopravne razlage islamskega prava. Nastale so v kontekstu postopnega razvoja islamske pravne znanosti skozi različna zgodovinska obdobja. V času življenja preroka Mohameda sta pravila ravnanja muslimanov določala Koran in Suna, izhajajoča iz izrekov, dejanj in tihih odobritev Preroka. Po Mohamedovi smrti nastopi obdobje štirih kalifov, katerega povezujejo z t.i. »zlato dobo islama¹⁴⁶«, ki je trajala od leta 632 do 661. V tem času je v pravni znanosti prišlo do razlage in dopolnjevanja Korana ter prerokove Sune, kajti oba vira so s pomočjo uporabe osebnega razumskega sklepanja razlagali prerokovi spremljevalci.

V obdobju Omajadskega kalifata (661 – 750) je prišlo do pomembnega razvoja pravne znanosti. Nastali sta dve šoli pravne misli, in sicer racionalisti ter tradicionalisti. Prvi so svoje pravne odločitve v primeru nejasnosti ali dvoumnosti Korana in Sune sprejemali na podlagi tako imenovanega osebnega mnenja. Uživali so visoko stopnjo osebne svobode, kar je večkrat vodilo v arbitrarnost in nastanek nasprotujočih si pravnih sodb. Drugi pa so nasprotovali uporabi osebnega mnenja in poudarjali, da se pravne sodbe lahko sprejemajo zgolj na podlagi upoštevanja Korana in prerokove Sune, izhajajoče iz hadisov.

Čas klasičnih pravnih šol uvrščamo med začetek 2. in polovice 4. stoletja po Hidžri¹⁴⁷. Leta 750 je prišlo do zamenjave vladajoče dinastije kalifata. Namesto Omajadov je na oblast prišla dinastija Abasidov¹⁴⁸. Abasidi so se bili označeni v funkciji verskih poglavarjev – imamat, kalifat. Tej funkciji pa so dali še duhovni značaj, šerijatsko pravo pa je postala norma v javnem življenju (Karčić 1997: 46). Pozitivno pravo

¹⁴⁵ Mazhab – pravna šola (Etienne 2000: 426).

¹⁴⁶ Rašidun (ar.): prav vodeni - označuje obdobje prvih štirih kalifov (Etienne 2000: 427).

¹⁴⁷ Hidžra pomeni začetek muslimanskega štetja in se prične 16. julija 622 (Šterbenc 2005: 483).

¹⁴⁸ Pravniki Sufjana es-Savrena je abasidsko vladavino kritiziral: »Nasilna vojska pod vašim okriljem ugonablja narod in ni milostna, pije vino, a kaznuje druge, ki pijejo, je brezbožna, a sama kaznuje brezbožstvo, seka roke tatovom, a sama krade, ubija in kaznuje morilce...« (Ali Hasan Abdulkadir).

abasidske države je mnogo bolj prežeto z islamskimi načeli kot je bilo v času prejšnje dinastije. Formuliralo se je v krogih ulame kot pravni nauk (fikh), temelječ na poznanih izvorih. Fikh je tako postal glavni izvor prava v državi. V tem obdobju so nastale očitne razlike med šolami prava. Na eni strani so bile šole, ki so sledile hadisom, na drugi strani pa šole, ki so v pravni znanosti sledile svobodnemu mišljenju – idžtihadu (Karčić 1997: 47).

7.1.1 Pravna šola Hanafi

Za hanafitsko pravno šolo je bila značilna visoka stopnja razumskega sklepanja in uporaba osebnega mnenja ter odločanja po analogiji (kijas). Abu Hanifa (699 – 767) je bil kot racionalist skeptičen do hadisov. Iraška šola Hanafi velja za najbolj liberalno sunitsko pravno šolo in je tudi najbolj razširjena. Karčić (1997: 49) povzema misli Abu Hanife, ki pravi: *»Naše znanje je nekakšno mišljenje, najboljše kar smo prinesli. Ko bo v stanju, da pride do drugačnih zaključkov, ima pravo svoje mišljenje, kot tudi mi imamo svoje«* (Karčić 1997: 49). On je sprva iskal rešitve nekega pravnega vprašanja v Koranu, nato hadisih, mišljenju ashabov, in nazadnje še v lastnem razmišljanju na racionalističnem pristopu (Sušić 1996: 11).

Sledenje pravnim normam fikha je predstavljalo ideal, kateremu naj bi sledil sleherni musliman. Tako se postavi vprašanje med uresničevanjem teorije in prakse. Eden od mogočih odgovorov so ravne rešitve, ki izražajo kompromis med idealno pravnimi predpisi in vsakodnevno stvarnostjo. Pravniki so želeli s tem iznajti način, ki muslimanom omogoča spoštovanje šeriatskega prava, vendar brez negativnih materialnih in drugih posledic, ki bi jih zahtevalo dosledno spoštovanje predpisov (Karčić 1997: 52).

7.1.2 Pravna šola Maliki (šola tradicije)

V prvi vrsti je medinska pravna šola Malika Ibn Enesa (712 – 796) pri vprašanju pravnih nejasnosti upoštevala Koran. V primeru, da odgovora ni bilo moč dobiti, se je Maliki naslanjal na hadise, zatem na soglasje skupnosti idžmo, nazadnje pa še na analogijo kijas (Sušić 1996: 16). Motzki pravi: *»Medina je bil kraj, kjer izvira čista*

tradicija, kjer živijo čisti spomini, kjer je bil skupek vseh zaupanja vrednih in dokazano pristnih tradicij zbranih v Sveti korpus besedil človeštva» (Motzki 2002: 6). Hadisom so pripisovali enak pomen, ki so jih preverjali v kontekstu medinske žive prakse. Uporaba osebnega mnenja je bila mogoča v primerih, ko vprašanja ni bilo mogoče razrešiti s soglasjem medinske skupnosti. Pri tolmačenju šerijatskega prava so se zagovorniki te smeri opirali na Koran in Suno, ko je tekst postal specifičen so uporabili koncept javnega interesa (Karčić 1997: 54).

7.1.3 Pravna Šola Šafi

Pravna šola Šafi je zagovarjala kompromisno stališče med racionalističnimi prepričanji Ebu Hanife (iraška šola) in tradicionalističnimi prepričanji Malika (medinska šola). Abu Abdullah Mohamed Bin Idris Eš-Šafi'i (767 – 819) je po svoje utemeljil metodologijo islamskega prava, in sicer tako, da je predlagal štiri pravne vire po vrstnem redu: 1. Koran, 2. Suna (hadisi), 3. soglasje skupnosti (idžma), in 4. razumsko sklepanje (kijas). Poleg omenjenih pravnih virov je veliko veljave priznaval mnenju prvih štirih pravičnih kalifov (Sušić, 1996: 19, 20). Gradil je koncept fleksibilnega tolmačenja prava, ki ponuja več možnih rešitev za isti primer (Karčić 1997: 58).

7.1.4 Pravna šola Hanbali

Tradicionalistično-konzervativna pravna šola, ki je dobila ime po Ahmed Ibn Hanbelu (781 – 856) je nastala kot reakcija preveč racionalistične islamske družbe, še posebno je nasprotovala mutazilskemu nauku¹⁴⁹ (Falaturi 1988: 100). Šola poudarja predvsem dva vira, Koran v dobesednem smislu in Suno – izhajajoče iz hadisov oziroma izrekov, dejanj in tihih odobritev Preroka. Kot tretji vir, ki naj bi le dopolnjeval prva dva, hanbaliti uporabljajo nasvete prvih prerokovih spremljevalcev (ashabov) (Sušić, 1996: 21). Šola je obsojala osebno mnenje, poleg tega pa soglasju skupnosti (idžmi) ni pripisovala vloge dejansko neodvisnega pravnega vira. Analogija je pri njih zastopana v manjši meri in se k njej pristopa le v skrajni sili, saj je po njihovem mnenju na voljo

¹⁴⁹ Mutazila (ar.) pomeni teološka šola (gibanje), ki poudarja predvsem nujnost pravičnosti Boga. V prvem delu 9. stoletja je bila njena doktrina uradna doktrina bagdadskega abasidskega kalifata (Šterbenc 2005: 496).

dovolj hadisov, dobrih ali slabih, ki potrebo po analogiji izključujejo. Ibn Hanbelu je pripisana uporaba koncepta »splošne uporabe«, ki temelji na tezi, da ima v osnovi vsak predpis v šerijatskem pravu cilj zaščite splošnega interesa (Karčić 1997: 60). Hanbelija pravi: »Pri meni je slab hadis (splošni interes) boljši od mišljena ljudi (privatni interes)«. Zaradi tega se smatra, da je Ahmed Ibn Hanbel bil bolj muhadis¹⁵⁰ kot pa mudžtahid.

Hanbalitska pravna šola ni bila tako popularna kot ostale tri šole, saj je v očeh ljudi veljala za nazadnjaško in nevšečno. Zavračala je tako osebno mnenje kot tudi analogijo. Na splošno so gojili netolerantnost do drugih pogledov, izključevali so svoje nasprotnike od vzvodov moči in služb. Njen najbolj zagret zagovornik je bil teolog in pravnik Ibn Tajmija¹⁵¹. Hanbaliti so bili v času abasidskega kalifata vplivni le v nekaterih delih države, vendar je njihov vpliv, s krepitvijo moči otomanskega cesarstva, pešal.

7.2 Šiitske pravne šole

Dvanajstniške pravne šole¹⁵² so se izoblikovale v specifičnih zgodovinskih obdobjih, pod vplivom konkretnih zgodovinskih političnih in družbenih okolij, v katerih so živeli in delovali dvanajstniki¹⁵³. Pravne šole, kot smo že navedli, poznajo štiri vire odločanja (Koran, Suna, razum in soglasje skupnosti), ki vodijo k sprejemanju različnih pravnih odločitev (sodb) pri razreševanju verskih in posledično družbenih vprašanj. Šiiti tekom zgodovine niso ostali enotni, temveč so se razbili na več podskupin¹⁵⁴. Osnovno vprašanje oziroma spor je nastal zaradi instituta imamata¹⁵⁵.

¹⁵⁰ Islamski učenjak, ki raziskuje, zbira in tolmači hadise.

¹⁵¹ Ibn Taymija je bil hanbalitski teolog (živel od leta 1262 do 1327 – umrl v ječi) in velik nasprotnik grške filozofije in logike, ki je s svojimi spisi nekaj stoletij pozneje izzval vahabitsko gibanje v 18. stoletju, pozneje v 19. stoletju pa še salafijsko reformo (Corbin 2001: 161); Jevtić (1989: 238) celo pravi, da je on povzdignil džihad kot najvišji način boja za vero v islamu oziroma kot pravi Etienne, da Tajmija pojmuje osvajanje sveta in islamizacijo človeštva za najpomembnejšo in najvišjo stopnjo vere. Po njem se lahko džihad konča samo s spreobrnjenem človeštva v islam, z vzpostavitvijo svetovnega gospostva islama (Etienne 2000: 462). Širjenje islama z vojnami je postavil nad pet stebrov, džihad pa se lahko konča le z vesplošno ummo (Etienne 2000: 218).

¹⁵² Glej Šterbenc 2005

¹⁵³ Pripadniki najštevilčnejše in doktrinarno najbolj uravnotežene šiitske ločine, ki častijo dvanajst imamov, od prvega Alija do dvanajstega Mohameda Al – Mahdija. Slednji naj bi leta 874 odšel v »skrivanje« in naj bi se vrnil ob koncu sveta (Šterbenc 2005: 478).

¹⁵⁴ Ismailiti, Nizariti (v Evropi imenovani tudi asasini): šiitska ismailitska podločina. Bili so najbolj revolucionarna šiitska skupina in so se zatekli k specifičnim načinom bojevanja (Šterbenc, 2005: 497); Asasini so bili prvi, ki so načrtovali, sistematično in dolgoročno uporabljali metodo terorja kot političnega orožja (Lewis 2003: 129). Predstavljali so globoko nevarnost obstoječemu socialnemu redu, politiki in veri;

Po obdobju imamov so vlogo sistematizatorja prava prevzeli sodniki¹⁵⁶, ki so deležni visoke stopnje avtonomije. Imenovani so bili s strani kalifa, njihova naloga je bila le spoštovati in se držati šeriatskega prava. Bili so nosilci sodnih, verskih in različnih upravnih funkcij (Karčić 1997: 64–68).

7.2.1 Pravna šola Akbari

Šola priznava zgolj dva vira pravnega odločanja – Koran in še posebej Suno (pravila izhajajoča iz izrekov in dejanj imamov), medtem ko ne sprejema soglasja skupnosti in razuma. Šola razuma ne priznava kot vira, saj odreka pomen članov duhovščine. Poudarja prvenstveno vlogo imamov kot nezmotljivih vodičev in s tem njihovo prevlado nad razlagalno vlogo duhovščine. Svojo moč je izgubila konec 18. stoletja.

7.2.2 Pravna šola Usuli

Prevlada pravne šole Usuli je imela daljnosežne posledice za dvanajstniški šiizem. Poglavitna značilnost šole Usuli je v tem, da poleg Korana, Sune in soglasja skupnosti kot vir pravnega odločanja priznava razum, s tem pa tudi sprejemanje pravnih odločitev z razumskim sklepanjem, kar naj bi bila naloga duhovščine (mudžtahidov). Mudžtahid velja za najbolj učenega in je najbolj cenjen status »vrhovnega vira posnemanja« oziroma je priznan kot edini vir posnemanja za celotni dvanajstniški svet. Dandanes so vodilni vir posnemanja ajatole¹⁵⁷.

niso izoliran fenomen, ampak eden od časovno stalno prisotnih mesističnih gibanj; bili so končno neuspešni, saj niso uresničili svojega cilja, vendar imajo kljub vsemu tudi danes veliko posnemovalcev (Lewis 2003: 140).

¹⁵⁵ Institut imamata - Koran (2. 124; 38:20; 2:30; 7:142, 20:29-36, 25:35). Momamed je bil Prerok, prenašalec razodetja in imam. Ko je umrl so se vrata preroštva in razodetja zaprla za vedno, vendar pa so vrata imamata (položaj posvečenega voditelja) ostala odprta za Prerokove naslednike (kalifi, imami) (<http://www.al-islam.org/encyclopedia/chapter6b/8.html>).

¹⁵⁶ Imenujemo jih tudi kadije (ar.), ki v skladu z muslimanskim pravom izvršno rešujejo spore v zvezi z zasebnim ali kazenskim pravom (Thoraval 1998: 101).

¹⁵⁷ Ajatola je naziv za zelo uglednega teologa in razlagalca islamskega prava, temelječega na Koranu (SSKJ 2000).

7.2.3 Pravna šola Šejki

Šola Šejki se od ostalih šol razlikuje predvsem na podlagi svoje specifične verske doktrine o Bogu, prerokih, imamih, naravi sveta, eshatologiji¹⁵⁸ in nočnem potovanju Mohameda. Glede priznavanja pravnih virov zastopa kompromis med šolama Akbari in Usuli. Ne zanika vloge duhovščine, vendar pa hkrati uči, da je zaželeno, da se odločitve sprejemajo v okvirih, ki jih je določila Suna (hadisi) imamov.

¹⁵⁸ Eshatologija je nauk o zadnjih ciljih življenja in sveta (SSKJ 2000).

8. MODERNIZACIJA IN ISLAM

Modernizacija¹⁵⁹ se je začela v osemnajstem stoletju s pojavom kolonializacije in industrializacije¹⁶⁰. V 19. stoletju so se socialni in ekonomski pogoji v primerjavi s prejšnjimi zgodovinskimi obdobji sila spremenili. Industrijska revolucija se je širila tudi v arabske dežele. Evropske dežele so črpale predvsem surovine, ki so jih nato po novih trgovskih poteh – parnik in železnica – prevažali v Evropo. Ker se je izvoz agrikalturnih izdelkov razširil in okreplil, je razred tradicionalnih trgovcev izgubil svoj pomen, kar je pripeljalo do popolne odvisnosti arabskega sveta od evropskih kolonizatorjev¹⁶¹.

Omenjena prelomnica je travmatično vplivala na lokalno prebivalstvo, kar je posledično povzročilo, da so se muslimani še bolj oklepali in zagovarjali nauke Korana in Sune, hkrati pa so se začeli upirati tuji nadvladi (Voll 1994: 352). Na drugi strani Maxine Rodginson pravi, da neposredno nič ne kaže na to, da muslimanska religija muslimanskemu svetu preprečuje, da bi se razvijal v smeri modernega kapitalizma, in trdi, da si v večini negospodarskih zadev islam in modernizacija ne nasprotujeta¹⁶² (glej Huntington 2005: 93, 94). Enakega mnenja je tudi Tariq Ramadan¹⁶³, ki pravi, da je odvisno od muslimanov, ali bodo uveljavili pravico vladavine prava, enakih možnosti, splošno volilno pravico in možnost političnih sprememb. Te spremembe niso v nasprotju z islamom (TIME 20. september 2004: 47).

Vladanje kolonialnih sil se je pokazalo v mnogih reformah, ki so spremenile do tedaj nekatere islamske odlike. Tako se je spoštovano šerijatsko pravo nekoliko

¹⁵⁹ Modernizacija pomeni industrializacijo, urbanizacijo, povečano stopnjo pismenosti, izobrazbe, bogastva in družbene mobilnosti ter bolj zapletene in raznovrstnejše strukture. Je posledica silovitega razmaha znanstvenega in inženirskega znanja, ki se je začel v osemnajstem stoletju (Huntington 2005: 80, 81).

¹⁶⁰ James Watt je leta 1781 izumil parni stroj. Ta dogodek označuje začetek industrijske dobe (<http://www.educa.fmf.uni-lj.si/izodel/sola/2000/di/lahajnar/delo/watt.html>).

¹⁶¹ Nettler (1987: 16) razlaga, da je islam v svoji zgodnji fazi doživel velike uspehe, ki so bili dojeti kot posledica strogega upoštevanja črke Korana (šarije). Vstop Zahoda in modernosti na teritorij islama sta pripeljala do mnogih kršitev pravil, ki jih zapoveduje Koran, zato islamisti oskrnitev islama s strani Zahoda vidijo kot »Božja kazen« za nenehne kršitve absolutnih koranskih direktiv.

¹⁶² Pobožni muslimani se lahko ukvarjajo z znanostjo, učinkovito delajo v tovarnah ali uporabljajo napredno orožje. Modernizacija ne zahteva ene same politične ideologije ali sklopa institucij. Islam kot vera ustreza vodilnim poslovnim svetovalcem ali kmetom. Šarija ne pravi ničesar o spremembah, ki spremljajo modernizacijo, kakor so premiki od kmetijstva k industriji, s podeželja v mesto ali od socialne stabilnosti do socialne spremenljivosti; prav tako ne določa takih zadev kakor so množično izobraževanje, hitre komunikacije, nove oblike transporta ali zdravstvo (Huntington 2005: 93,94).

¹⁶³ Tariq Ramadan je profesor islamskih študij na Univerzi Notre Dame v Franciji (TIME 20.9.2004: 47).

preoblikovalo¹⁶⁴, kar je predstavljalo razliko med idealom in stvarnostjo, kar je spodbujalo fundamentalistične ideje, še posebno v času ekonomske in politične krize. Zahodne elite so zagovarjale proces modernizacije kot edini možni proces, ki pelje do uspešnosti, saj so bile družbene strukture nezahodnih družb včasih sovražne do vrednot in praks industrializma¹⁶⁵ (Huntington 2005: 88). Evropske ideje (nacionalizem¹⁶⁶, liberalizem, socializem) niso prinesle pričakovanih rezultatov, vlade držav niso bile islamske, zato so izzvale odpor ulame in vernikov (Jevtić 1989: 234, 235).

8.1 Modernizacija in pravo

Pravno gledano je modernizacija prinesla velike spremembe v islamsko okolje, kar se je odražalo tudi v pravnih sistemih. Pojavila se je velika potreba po spremembi obstoječega tradicionalnega prava, zato so nekatere islamske države v svoje pravne sisteme kaj kmalu začeli vpeljevati zahodne prvine. S prevajanjem zahodnega prava v obstoječe islamske pravne sisteme je bilo potrebno modificirati strukturo obstoječih pravnih sistemov, da bi lahko prenesle te novosti. Velika večina muslimanskih mislecev in intelektualcev je zagovarjala take reforme, ki bi povezovale sveti Mohamedov zakon z modernim pravom. Tradicionalno pravo je bilo zavrnjeno predvsem iz razlogov, temelječih na socialnih, tehnoloških, ekonomskih in političnih spremembah, katere sta spremljali vojaška in kulturna dominacija Zahoda nad Orientom. Pojavljali so se novi mladi pravniki, ki so se izobraževali na novih vesterniziranih fakultetah¹⁶⁷. Oni so

¹⁶⁴ Pipes opozarja na konflikte med islamom in modernostjo v gospodarskih zadevah, kakor so obresti, post, dedno pravo, udeležba žensk v delovni sili in neplačevanje džizije (davka) (glej Huntington 2005: 93).

¹⁶⁵ Pipes poudarja enako misel ko govori o islamu: »Da bi se muslimani izognili brezpravju ali neredu, imajo samo eno možnost, saj modernizacija terjaja pozahodnjenje. Islam ne ponuja alternative proti modernizaciji. Sekularizmu se ni mogoče izogniti. Moderna znanost in tehnologija zahtevata prevzem miselnih procesov, ki ju spremljajo. Evropskim jezikom in zahodnim izobraževalnim institucijam se ni mogoče izogniti, četudi slednje spodbujajo svobodno mišljenje in lažje življenje. Šele ko bodo muslimani izrecno sprejeli zahodni model, bodo imeli možnost, da se tehnizirajo in nato razvijejo« (glej Huntington 2005: 88).

¹⁶⁶ Ideja nacionalizma je islamskemu človeku tuja. Islamski človek tako ne pozna razlikovanja med rasami, je le pripadnik umme. Razdelitev ljudi na podlagi nacionalne pripadnosti je v islamu pomenila razbitje skupnosti vernikov (Steinbach 1988: 489). Nasprotno Munson (2005: 352) utemeljuje, da militantni islamizem vsebuje nacionalno dimenzijo in pravi, da je Hamas palestinsko nacionalistično gibanje, ki bi brez elementa nacionalnosti izgubilo svojo naravo boja zoper sovražnika.

¹⁶⁷ Pojavila se je nova pravna teorija – Weltanschauung, ki je temeljila na kulturni in tehnološki dominaciji Zahoda ter je tako zavrnila nekatere elemente tradicionalne teorije - Korana in Sune (Hallaq 1999: 260).

spodrinili vpliv tradicionalnih pravnih fakultet, ki so sčasoma postale odvečne. Tradicionalna pravila nejasnosti, enopomenskosti, omejenosti, posebni in splošni pravni jezik, vse to je bilo pozabljeno. Konsenz (kijas) posameznih mudžtahidov je bil opuščen (Hallaq 1999: 259–262).

8.2 Fundamentalizem in islam

Bruce definira fundamentalizem kot racionalni odziv tradicionalno verujočih ljudi na propadajoče socialne, politične in ekonomske pogoje. Spremembe silijo in povečujejo vlogo religije v javnem življenju (glej Munson 2005: 338). Fundamentalizem poskuša moderno postindustrijsko civilizacijo, ki je utemeljena na filozofski tradiciji razsvetljenstva in Newtonove znanstvene paradigme, zamenjati ter preoblikovati v skladu z absolutno avtoriteto Božje stvari oziroma z nezmotljivo resnico Božjega razodetja, ki jih prinašajo sveti teksti Korana in Svetega pisma (Debeljak 2003: 49). Islamski fundamentalizem¹⁶⁸ se tako razume kot verska obnova oziroma versko oživljanje¹⁶⁹, kar pomeni vračanje k družbeni skupnosti kakršna je bila za časa Mohameda. Islamska skupnost (umma) strmi k enotnosti, zato posledično zavrača drugačnost (Etienne 2000: 90).

Dandanes vsa radikalna gibanja označujemo kot fundamentalistična, čeprav pojem fundamentalizem¹⁷⁰ izhaja iz Ameriškega protestantizma, ki je označeval nekatere protestantske cerkve, so se v nekaterih pogledih razlikovale od ostalih idejno-vodilnih cerkva (Lewis 2004: 112). Fundamentalizem sicer ne zavrača modernosti v smislu vsakodnevne praktične uporabe najmodernejših tehnik - moderna medicina, električna energija, računalniki, množični mediji, telekomunikacije itd., pač pa si fundamentalisti uspešno prisvajajo kompleksne moderne tehnike (Debeljak 2003: 54).

Choueiri (1997) poudarja, da se je moderni islamski fundamentalizem razvijal v različnih časovnih obdobjih. Nastajala so gibanja, ki so, ena bolj druga manj, zagovarjala

¹⁶⁸ Thoraval (1998: 85) pojav fundamentalizma oziroma integrizma definira kot vračanje v virom šarije in v zlato dobo Mohameda oziroma prvih kalifov.

¹⁶⁹ Choueiri (1997) uporablja pojem revivalizem, kar pomeni versko oživljanje.

¹⁷⁰ Qutb (radikalni islamist) pravi, da sam pojem fundament pomeni temelj. Islamski fundamentalizem zato pomeni »živeti v skladu z islamskimi temelji« (glej Urh 2003: 55).

fundamentalne islamske vrednote. Ta gibanja so predvsem islamski revivalizem, reformizem in radikalizem.

8.3 Revivalizem

Revivalizem je bil prepoznan kot reakcija pretežno ruralnega prebivalstva proti evropski trgovski ekspanziji, stagnaciji kmetijstva (agrikulture) in prisotnosti korupcije. Duhovni ustanovitelj revivalizma (verske obnove), ki je ključno vplival na razvoj modernega radikalnega islamizma, je bil Muhammed Abdu-l-Wahhab (1703–1792). Zavzemal se je za vrnitev k izvornemu islamu in obnovitvi ideje o širjenju idžtihada¹⁷¹, videl je potrebo po pregonu nevernikov, politeistov iz islamskih področij, krepil vero v enega voditelja in v pričakovanje Mahdija¹⁷² (Choueiri 1997: 11). Bil je navdušen nad deli Ibn Tajmije, ki je s svojimi spisi nekaj stoletij pozneje izzval t.i. moderno hanbalitsko renesanso, namreč vahabitsko gibanje¹⁷³ v 18. stoletju, pozneje, v 19. stoletju, pa še salafijsko reformo¹⁷⁴ (Corbin 2001: 161). Vahabizem je ideologija, v kateri se prepletajo pogledi hanbalitske ortodoksности in izvorna misel te pravne smeri. Wahhab je nasprotoval morali »svojega« časa, kultu pobožnih ljudi, sufijjski¹⁷⁵ zaslepljenosti in slepemu sledenju avtoritetam pravnih šol. Po njegovem mišljenju bi morali biti obvezujoči izvori prava Koran, Suna in praksa prvih generacij (Kačić 1997: 90).

¹⁷¹ Prosto razumevanje in prosta presoja (Choueiri 1997: 11); Proces razumskega mišljenja, sklepanja (Hallaq 1999: 117); Napor islamskega pravnika da samostojno pride do rešitve v skladu s šerijatskim izvorom (Sušić 1996: 82).

¹⁷² Mahdi je tisti, ki je pravilno voden. V sunitski in šiitski veji islama se s tem izrazom označuje obnovitelj vere in pravičnosti, ki naj bi vladal ob koncu sveta (Šterbenc 2005: 492).

¹⁷³ Vahabizem je gibanje, ki je ime dobilo po ustanovitelju Muhammad ibn Abd al-Wahhabu. Primarno je bil usmerjen proti tistim, ki so bili videni kot izdajalci, ki so hoteli zmanjšati pomen islama. Tako so bili v ta krog vključeni vsi, ki so poskušali modernizirati islam. Videni so bili kot koruptivneži, ki so želeli razvrednotiti pravi islam preroka Mohameda in njegovih naslednikov (Lewis 2004:104, 105).

¹⁷⁴ Salaf (ar.): ime za tovariše in pobožne muslimane prvih treh generacij islama. Salafijski reformisti si želijo izogniti mejam, ki so jih postavile pravne šole in s tem odkrijejo pravo vrednost branja Korana in Sune, brez posrednikov. Koran in Suno tako interpretirajo na neposreden način. Salafiji vztrajajo pri avtentičnosti besedila, bodisi ko to navaja pravila oblačenja, verske prakse ali socialno obnašanje (http://www.zrs.upr.si/EN/Zaloznistvo/annales/Annales_Sociologija_16_1/zalta%20anja.pdf).

¹⁷⁵ Sufizem je poglobljena filozofija mističnih tradicij islama. Pripadniki sufizma se odvrčajo od zunanjega sveta ter se posledično zapirajo vase, v samoto. Sufijske skupine so videne predvsem v očeh evropejcev kot mistične, poduhovljene, ki odsevajo ekzotično orientalskost (svetniki, čudeži, glasba, plesi in lokalni običaji...). V bistvu gre za izpeljevanje iz Prerokovega duhovnega sporočila, za prizadevanje, da bi s premišljevanjem o vsebini koranskega razodetja osebno podoživeli njegove modalnosti. Tako je sufizem silovit ugovor, neodjenljivo pričevanje o duhovnem islamu zoper vsakršen poskus, da bi islam oklestil na legalitarno verstvo po črki postave (Corbin 2001: 105).

8.3.1 Spojitev moči Saudov in vahabitske šole

Wahhab je bil prvi, ki je začel kampanjo za čistočo in obnovitev islamske religije oz. za njeno avtentičnost (revivalizem). Zavračal je osnovne islamske koncepte in srednjeveške islamske učenjake, zagovarjal je idejo o idžtihadu. Gibanje se je širilo samo v perifernih, puščavskih predelih in to zelo počasi, vendar vztrajno. Sčasoma je gibanje dobivalo vse več privržencev tudi v centru. Nasprotovali so vsakršni islamski šoli, tako šiitski, kot tudi sunitiski, še posebno pa sufizmu. Zanimivo je, da vahabisti le ne zavračajo vseh pridobitev modernega sveta, saj se njihova racionalnost kaže v sprejemanju inovacij modernega časa, ki so v skladu s koranskim izročilom. Wahhab je ostal vzvišena avtoriteta za njegove naslednike in tako njegova tradicija dejansko karakterizira večino modernih fundamentalističnih gibanj (Voll 1994: 350).

Zavezništvo med vahabizmom in Saudskim dvorom se je močno okrepilo v zadnjih letih Otomanskega imperija¹⁷⁶ in se nadaljevalo vse do današnjih dni. V začetku 20. stoletja se je Saudska kraljevina močno razširila in okrepila ter leta 1927 postala neodvisna država. Saudski kralj je dobil veliko privržencev, ko je prevzel varstvo Svetih mest Medine in Meke. Leta 1933 sta Kraljevina Saudska Arabija¹⁷⁷ in Ameriško naftno podjetje¹⁷⁸ podpisala sporazum o dobavi nafte¹⁷⁹. Zaradi ogromnih finančnih resursov so lahko učitelji in pridigarji vahabizma pospeševali in širili svojo verzijo islama in tako se je po mnenju Etienna (2000: 300) monarhija ujela v lastno past¹⁸⁰, zato jih veliko govori

¹⁷⁶ Otomansko cesarstvo je trajalo od 14. stoletja do leta 1923. Najprej se je razširilo prek mej današnje Turčije. Ob koncu 15. stoletja so muslimani zasedli večino krščanskega bizantinskega sveta s Konstantinoplom vred, vendar so ga preimenovali v Istanbul (<http://www.religije.com/islam.htm>).

¹⁷⁷ Ibn Saud je septembra leta 1932 razglasil unitarno državo z imenom Kraljevina Saudska Arabija (Lewis 2004: 108).

¹⁷⁸ Saudske oblasti so sporazum podpisale s predstavniki ameriškega naftnega podjetja Standard Oil of California (Lewis 2004: 108).

¹⁷⁹ To je pomenilo trdno finančno garancijo tako za Saudski dvor, kot tudi za vahabitsko doktrino, poleg tega pa je vahabizem postal tudi uradna, državno uveljavljena doktrina, katero je podpirala takrat najvplivnejša vlada v islamskem svetu (Lewis 2004: 108).

¹⁸⁰ Sedaj se saudski režim boji radikalnih klerikov, ki lahko kaj hitro pozovejo svoje vernike k uporabi proti saudskemu režimu. Militantni islamisti si že sedaj prizadevajo strmoglaviti saudski režim ter si pridobiti nadzor nad 25 % svetovnimi zalogami nafte (TIME 20.9.2004: 45). Lewis pa navaja primer in pravi, da si lahko predstavljamo kako bi bilo, ko bi npr. Ku Klux Klan ali pa kakšna podobna skupina pridobila popoln nadzor nad zvezno državo Texas in njenimi naftnimi viri ter bi nadalje porabljal denar za vzpostavitev mreže in oskrbo krščanskih šol in tako pridigala svojo različico krščanstva (Lewis 2004: 111).

o Saudskem fundamentalizmu¹⁸¹, v povezavi z vahabizmom, ki je pomembno vplival na uspeh Saudske dinastije v 18. stoletju, poleg tega pa je Saudsko kraljestvo spodbujalo in financiralo fundamentalistična gibanja v tujini (Mayer 1993: 114, 115).

8.4 Reformizem

Prominentni vodja tega gibanja, ki je nastalo kot reakcija na Zahodno civilizacijo, je bil Muhammad Abduh. Gibanje je zagovarjalo svobodo, konstitucionalnost in javni interes, vse to pa v smislu napredka in materialnih dosežkov. Gibanje je bilo deležno velikega poudarka na področju znanosti in izobraževanja, ki je nato znanost povežalo z industrijo, kar se je udeležilo v pospešenem razvoju. Religija je bila potisnjena v drugi plan, zato se je islamski reformizem kasneje transformiral v salafizem¹⁸² (Choueiri 1997: 44).

Abduh je zagovarjal, da se muslimani ne smejo preveč obremenjevati z izgubo, ki jo prinaša posvetno življenje, temveč je najboljša pot, da posameznik živi kot musliman, ta, da si prizadeva za materialni napredek. Ta teološka doktrina je pomenila temeljni prelom s tradicionalno sprejetimi doktrinami, kar se je na eni strani rezultiralo v mnogo religiozno-konzervativnih diskurzih (salafizem), na drugi strani pa bolj liberalnih pogledih. Tradicionalni pogled je uradno utemeljen pri Saudskem režimu, ki se je, kljub poskusom reformizma, uveljavil v vahabitski doktrini z vzpostavitvijo šerijatskega zakona (Hallaq 1999: 212, 213).

¹⁸¹ Saudska Arabija je država, ki v največji meri financira islamski fundamentalizem, je dom Osame bin Ladna in 15-ih ugrabiteljev, ki so sodelovali v terorističnem napadu 11. septembra 2001 (TIME 20.9.2004: 44).

¹⁸² Politični salafizem je nastal iz zatiranja, ki je razdejal muslimanski svet (http://www.zrs.upr.si/EN/Zaloznistvo/Annales/Annales_Sociologija_16_1/zalta%20anja.pdf).

8.5 Radikalizem

Islamski radikalizem je produkt sinteze med revivalizmom in reformizmom. Njen najbolj tipični predstavnik je Sajid Qutb¹⁸³, ki zagovarja ekskluzivno suverenost Boga in svete vojne kot reakcija na sekularno in nacionalistično ideologijo. Šele po letu 1949 je postal resnično zagret islamist¹⁸⁴. V Zahodu je uvidel moralno skorumpiranost in dekadenco, ki je po njegovem v popolnem nasprotju z islamsko moralo in zato ogroža islamske vrednote. Jude in kristjane je videl kot prevarante in lažne označevalce Božje besede nasproti islamu (glej Nettler 1987: 26).

Qutb je družbeni sistem razdelil na dva dela, na red islama in na red ignorance (jahilija¹⁸⁵), zato koeksistenca med redoma ni mogoča. Navaja, da bi se morali za rešitev celotne islamske skupnosti obraniti pred tistimi, ki napadajo islam – pred krščanskimi imperialisti, ki podpirajo muslimanske sekularne vlade, in pred Judi, ki so izumili tako kapitalizem kot tudi komunizem. Vsak zakonodajalec v islamu, razen Boga, je smatran kot bogokletnik¹⁸⁶. Za Qutaba v to skupino ljudi spadajo vsi člani državne administracije oziroma navadni državljani, ki sodelujejo pri nebožjem vladanju. Edino kar še ostane je borba – džihad (glej Jevtić 1989: 245).

8.5.1 Muslimanski bratje

Leta 1928 je Al Banna s šestimi družabniki ustanovil gibanje Muslimanski bratje (Muslimanska bratovščina), ki predstavlja eno prvih radikalnih islamističnih gibanj in je prvotno skrbela za izobraževanje v skladu z islamskimi normami in praksami¹⁸⁷. Bratovščina je temeljila na širokem spektru socialnih storitev, ki so zagotavljale neposredno pomoč tistim, ki so bili pomoči potrebni (ruralni migrantje, ki so na novo

¹⁸³ Qutb pravi, da so politeisti, hinavščina, judje, kristjani, sekularni oblastniki, komunistične države in kapitalizem, zarota proti islamu (glej Choueiri 1997: 92).

¹⁸⁴ Sajid Qutb je dve leti preživel v Združenih državah Amerike, vendar se je po vrnitvi spreobrnil (Nettler 1987: 26).

¹⁸⁵ Debeljak (2003: 79) pravi, da se je Sajid Qutb primarno opiral na teološki pojem džahilijet, ki opisuje barbarstvo, stanje neznanja, nepravde in poganstva pred pojavom islama. S tem je Qutb opravičeval svoje težnje po zamenjavi in strmoglavljenju takratnega režima v Egiptu.

¹⁸⁶ Qutb je kritiziral Abdela Naserja v Egiptu.

¹⁸⁷ Povzetek programa: poziv k vrnitvi k izvorom, tradicionalna pot, sufijska stvarnost, politična entiteta, športna skupina, znanstvena in kulturna zveza, ekonomsko podjetje, socialni nauk (Etienne 2000: 255).

prišli v urbana središča) (Voll 1994: 361). Muslimanski bratje so zaradi svoje socialne dejavnosti postali zelo priljubljeni. Teoretsko osnovo je Bratovščina črpala od znanega srednjeveškega hanbalitskega reformatorja Ibn Tajmije (Falaturi 1988: 100) in tako predstavljala alternativo konzervativno-fundamentalnemu vahabizmu (Voll 1994: 366). Muslimanski bratje predstavljajo skupnega prednika večini radikalnih islamističnih gibanj. To je moderna vrsta združenja, ki svoje privrženke rekrutira v urbaniziranem in šolanem srednjem sloju (Etienne 2000: 255). Gibanje je bilo ustanovljeno v večini muslimanskih držav s ciljem povečati svojo moč in preprečevati takrat proevropsko politiko Egipta (Ramadan 1993: 155). Med združenji Muslimanskih bratov obstajajo bistvene razlike, vendar pa imajo to skupno lastnost, da prejemajo finančno pomoč iz Saudske Arabije. Po besedah Mayerja (1993: 112) je to eden od vzrokov, da Muslimanska bratovščina predstavlja najmočnejšo radikalno islamistično gibanje v regiji.

9. RADIKALNI ISLAMIZEM

Pojav radikalnega islamizma se dojema kot posledica boja za neodvisnost izpod kolonialne oblasti (Choueiri 1997: 44). Huntington (2005: 135) uporablja izraz islamski prepород¹⁸⁸, s katerim označuje široko intelektualno, kulturno, družbeno in politično gibanje. Radikalni islamski fundamentalizem, ki ga običajno razumemo kot politični islam, je samo ena od sestavin veliko širšega oživljanja islamskih idej, praks in retorike ter ponovne predanosti muslimanskega prebivalstva islamu. Tako so radikalni islamisti¹⁸⁹ posebno pozornost posvečali vzpostavljanju islamskih šol¹⁹⁰ in širjenju islamskega vpliva na državne šole. Dejansko so islamske skupine ustvarile islamsko »civilno družbo«¹⁹¹, ki je tekmovala s pogosto krhkimi institucijami posvetne civilne družbe ter jih preseгла po obsegu in dejavnosti.

Projekt »razsvetljenstva« je ključno vplival na tok modernizacije, še posebno na industrijsko in kapitalistično revolucijo ter politične spremembe (demokracija, nacionalna država) (Heelas 2005: 261). Pojav globalnega verskega oživljanja je produkt modernizacije. Njen razvoj spodkopava tradicionalne vaške in plemenske vezi ter ustvarja odtujenost in krizo identitete¹⁹². Islamski simboli, običaji in prepričanja izpolnjujejo psihološke potrebe, islamske organizacije pa družbene, kulturne in gospodarske potrebe muslimanov, ujetih v proces modernizacije. Muslimani čutijo potrebo, da se vrnejo k islamskim idejam, praksam in institucijam, da jim bodo kompas v

¹⁸⁸ Vzroki zanj ležijo v urbanizaciji, družbeni mobilizaciji, višji stopnji pismenosti in izobrazbi, večji prisotnosti komunikacij in medijev ter več stikov z zahodno kulturo in drugimi (Huntington 2005: 144).

¹⁸⁹ Analitik političnega islama Gilles Kepel uporablja izraz džihadist. Pravi, da so ti ljudje vahabiti oziroma se sami označujejo za salafiste (Sobotna priloga 16.7.2005: 4).

¹⁹⁰ Verski teksti, s strani fundamentalistov, niso interpretirani na različne načine. Tako pluralizma interpretacije v tem smislu ni, saj se sveti teksti berejo selektivno in se iz religiozne tradicije vzamejo zgolj osnovna načela, simboli in vrednote, ki končno pripeljejo do dualne fundamentalistične retorike med dobrim in zlim oziroma med resnico in lažjo (Debeljak 2003: 57,58).

¹⁹¹ Al Banna je kot civilno družbeno organizacijo ustanovil Muslimansko bratovščino, ki je prvotno skrbela za izobraževanje v skladu z islamskimi normami in praksami. Bratovščina je temeljila na širokem spektru socialni storitev, ki so zagotavljale neposredno pomoč tistim, ki so bili pomoči potrebni (ruralni migrantje, ki so na novo prišli v urbana središča) (Voll 1994: 361).

¹⁹² Berger in Luckmann sta identiteto definirala kot pojav, ki se pojavi iz dialektike med posameznikom in družbo. Castelles (1997) identiteto definira še bolj natančno in pravi, da moramo identiteto razumeti kot kombinacijo posameznikove izkušnje v navezavi z mnogimi dejavniki – od zgodovinskih virov, geografskega okolja, izobraževalnega in političnega sistema, ekonomske potrošnje, verskega razumevanja, praks in predstav

(http://www.zrs.upr.si/EN/Zaloznistvo/annales/Annales_Sociologija_16_1/zalta%20anja.pdf).

modernizaciji in gonilo zanjo (Huntington 2005: 144). V islamskem svetu čvrstejša in odločnejša verska usmeritev (radikalni islam) dejansko ustvarja obrambni pristop, odločitev, da je treba izločiti škodljive vplive Zahoda, hkrati pa obuditi in obnoviti dlje časa spečo muslimansko civilizacijo. Religija in politika si torej z roko v roki prizadevata za zagotovitev islamske inačice sodobnosti, ki bi v svoji, na veri temelječi sistem vrednot vključila tehnološke dosežke, ne pa tudi kulturnih. S tem Islam zavrača nadvlado tuje kulture, ki se mu zdi v filozofskem smislu pokvarjena, v gospodarskem izkoriščevalska in v političnem imperialistična (Brzezinski 1995: 148).

9.1 Radikalna islamska gibanja

Gre za gibanja (organizacije)¹⁹³, ki izvirajo predvsem iz zavesti o grozljivi moralni in materialni bedi, kulturni in civilizacijski dekadenci islamskega sveta. Gibanja težijo k revolucionarni preobrazbi sveta po zgledu koranskega nauka in življenja prvih muslimanov. Posledično islamisti vidijo edino rešitev človeštva v vzpostavitvi svetovne islamske ureditve. Idealna ureditev je izpeljana iz dobesednega branja Korana in iz zgledov življenja prvih muslimanov, se pravi prvih kalifov¹⁹⁴. Do tega cilja je možno priti le z oboroženim bojem, zato je džihad v očeh terorističnih organizacij del islamske misije, poziva. Džihad je sredstvo islamske dave, ki nasprotuje džahiliji (predislamski skupnosti) in pomeni oboroženi boj (Jevtić 1989: 237).

Sveta vojna je osnovno sredstvo tako sunitskih kot tudi šiitskih radikalnih gibanj v njihovi borbi za islamsko republiko. Oboroženi boj za sveto stvar jasno negira tiste, ki trdijo, da je džihad le notranji boj, napor posameznika v premagovanju ovir – obrezovanje, industrializacija. Teroristične organizacije¹⁹⁵ se držijo tefsira (razlaganje Korana) poznanih razlagalcev, za katere je džihad (sveta vojna) najvišji dokaz privrženosti veri¹⁹⁶ (Jevtić 1989: 238).

¹⁹³ V tovrstni organizaciji veljajo stroga pravila, vodja, hierarhija, ideologija, lojalnost in način življenja. V praksi to pomeni »vojno stanje«, zavračanje državnih zakonov z namenom uresničiti zastavljene cilje organizacije (Choueiri 1997: 141).

¹⁹⁴ Glej Etienne (2000: 448 – 551)

¹⁹⁵ Muslimanska bratovščina je bila prva med njimi. Organizacija je bila ustanovljena v večini muslimanskih držav (Ramadan 1993: 155).

¹⁹⁶ Vendar Robert Pape (profesor na univerzi v Chicagu) navaja izčrpno študijo o »samomorilskih teroristih« in pravi, da vera na Bližnjem vzhodu igra določeno vlogo, še večjo pa politika. Islamska gibanja

Etienne (2000: 255) povzema program muslimanskih bratov, ki so bili kot prva teroristična organizacija sprva formirani v Egiptu, kasneje pa še v drugih muslimanskih državah:

- Poziv k vrnitvi k izvorom
- Tradicionalna pot
- Sufijska stvarnost
- Politična entiteta
- Športna skupina
- Znanstvena in kulturna zveza
- Ekonomsko podjetje
- Socialni nauk

Huntington (2005: 139, 140) nadalje na podlagi študije militantnih voditeljev egipčanskih islamističnih skupin izpostavi pet karakteristik, ki pripadajo radikalnim islamistom:

1. So mladi, večinoma dvajset- in tridesetletniki.
2. Osemdeset odstotkov jih je bilo študentov ali diplomantov univerz.
3. Več kot polovica jih je prišlo iz elitnih fakultet in intelektualno najzahtevnejših strokovnih področij, kakor so medicina, gradbeništvo in strojništvo.
4. Preko sedemdeset odstotkov jih prihaja iz nižjega srednjega razreda, iz skromnih, a ne revnih razmer.
5. Otroštvo so preživeli v majhnih mestih ali kmetijskih okoliših, vendar so kasneje postali prebivalci velikih mest.

Radikalna gibanja so rasla predvsem v družbah, ki so se zavedale svoje zaostalosti v hitro spreminjajočem se svetu in predstavljajo reakcijo na pojav revolucionarnega

Hamas, Džihad in Brigade mučenikov Al Akse, ki je oboroženo krilo posvetne stranke, na njeni osnovi novačijo človeške bombe in jih s citati iz Korana razstreljujejo med Izraelci. Vodstvo ima tako posvetni cilj. Izraelsko vlado sili v spremembo svoje politike in v umik z zasedenih ozemelj: Zahodnega brega, Gaze in arabskega dela Jeruzalema (glej DELO 23.7.2005: 2). Nadalje Hanan Ašravi pravi, da so ljudje izbrali Hamas (odporniško gibanje), ker so želeli kaznovati Fatah, Izrael, Ameriko in ves svet (glej DELO 25.2.2006: 4).

nacionalizma¹⁹⁷ in sekularnih vrednot (zakonov) vladanja. Tako so poskusila preseči negativno sedanost s pogledom na uspešno preteklost s poznano metodo boja – džihadom (Choueiri 1997: 65). Olje na ogenj spreminjajočih se pogojev, v luči modernizacije, pa je povzročila ustanovitev države Izrael¹⁹⁸, ki je, kot pravi Qutb, ponovni poskus križarjev, da si polastijo arabsko zemljo¹⁹⁹ (glej Choueiri 1997: 100). Še pred tem so muslimanski bratje za vsesplošno »javno korist« priskočili na pomoč Palestincem v oboroženem boju proti mandatarki oblasti, proti arabskim buržujem, ki so prodajali zemljo Judom (Etienne 2000: 258).

¹⁹⁷ Za zahodnjake je nacionalna država višek politične pripadnosti, medtem ko je struktura v islamskem svetu ravno obratna. Plemenska pripadnost in religija (islam) sta igrali in še igrata pomembno in določujočo vlogo v družbenem, gospodarskem, kulturnem in političnem razvoju arabskih družb in političnih sistemov (Huntington 2005: 219).

¹⁹⁸ Ustanovljena je bila leta 1948.

¹⁹⁹ Leta 1095 je krščanstvo sprožilo križarske vojne (križarji so bili njeni udeleženci) in za stoletje in pol je polovica krščanskih vladarjev različno uspešno skušala vzpostaviti krščansko oblast v Sveti deželi in sosednjih predelih na Bližnjem vzhodu (Huntington 2005: 264).

10. ZAKLJUČEK

V diplomskem delu so bile predstavljene osnovne značilnosti islamske religije, islamskega prava in pojava radikalnega islamizma. Primarni cilj v diplomskem delu je bil pokazati, kakšna je korelacija med islamskim pravom in radikalnim islamizmom. Hipoteza je temeljila na predpostavki, da islamski radikalni islamizem izhaja iz islamskega prava. Struktura diplomskega dela je bila zasnovana tako, da bi bilo bralcu kar najlažje slediti in razumeti zgodovinski tok dogodkov, ki so najpomembneje vplivali na razvoj islama v njegovi najbolj radikalni obliki.

Veliko pozornosti je bilo namenjeno pravnim šolam (še posebej hanbalitski doktrini) in njihovim pravnim virom. Pravni viri so si medsebojno precej podobni, vendar pa kljub vsemu prihaja do bistvenih razlik pri njihovi interpretaciji. Nekatere pravne šole so pravne vire tolmačile bolj racionalistično, druge pa bolj tradicionalistično. Najbolj konzervativno - tradicionalna pravna šola (hanbalitska pravna šola) je nastala kot odgovor na preveč racionalistično uporabo islamskega prava. Šola je poudarjala predvsem dva vira, Koran v dobesednem smislu in Suno – izhajajoče iz hadisov oziroma izrekov, dejanj in tihih odobritev Preroka. Kot tretji vir, ki naj bi le dopolnjeval prva dva, so hanbaliti uporabljali nasvete prvih prerokovih spremljevalcev (ashabov). Zaradi svoje specifičnosti hanbalitska pravna šola ni bila tako popularna kot ostale. V očeh ljudi je šola veljala za nazadnjaško in nevšečno (zavračala osebno mnenje in analogijo), poleg tega pa so gojili netolerantnost do drugih doktrin. Šola je nasprotovala večini islamskih filozofov takratnega časa, še posebej so znani spisi Ibn Tajmije (1262–1327), ki je nasprotoval vsemu, kar je bilo islamu tuje.

Nekaj stoletij kasneje se je rodilo vahabitsko gibanje, ki ga je ustanovil Muhammed Abdu-l-Wahhab. Ta je bil navdušen nad deli Ibn Tajmije, ki je s svojimi spisi izzval t.i. moderno hanbalitsko renesanso (vahabitsko gibanje). Vahabizem se je pod pokroviteljstvom Saudskega dvora močno širil, še posebej v 20. stoletju, ko je Saudska Arabija začela tržiti svoje naftno bogastvo, kar je pomenilo neprekinjen tok financiranja vahabitskih šol. V duhu vahabizma so nastajala tudi druga radikalna islamska gibanja (Muslimaska bratovščina kot prvo radikalno gibanje), ki karakterizirajo izvorno

vahabitsko idejo o obuditvi islamske civilizacije. Hanbalitsko tolmačenje islamskih norm se je tako preneslo v postmoderno dobo.

Osnovna značilnost hanbalitske pravne šole je bila predvsem ta, da so Koran in hadise interpretirali v dobesednem smislu. Ker oba dela predstavljata najpomembnejša vira islamskega prava, je povezava med pravom in radikalnim islamizmom verjetna, predvsem v primeru, da bralec selektivno izbere Svete zapovedi, na način kot so bile izbrane v diplomskem delu in jih nato dobesedno tolmači. Tovrstne predpostavke spodbujajo vernika k oboroženemu boju in žrtvovanju v imenu vere. Ziavdin Sardar (DELO 23.7.2005: 2) priznava, da sta Koran in islamsko pravo osnova in opravičilo za barbarsko nasilje, čeprav je jezen, da se samomorilski napadalci razstreljujejo v imenu njegove religije – islama.

Razumevanje slehernega svetega teksta je odvisno od predpostavk, ki bralcu pomagajo pri tolmačenju svetih zapovedi. Islamska religija v svojem bistvu ni nasilna, saj tako kot vse ostale religije uči in zapoveduje »dobro«. Islamsko pravo je v islamsko skupnost (ummo) vnesel red in ne anarhijo (nered), ki jo povzročajo teroristični napadi v imenu islamske vere. Islamska vera ne dovoljuje samomorov, še posebno pa ne škodovati nedolžnim ljudem. Večina muslimanov sprejema miroljubno tolmačenje svetega teksta. Tovrstna predpostavka zastavljeno hipotezo jasno ovrže, tako ni mogoče trditi, da radikalni islamizem izhaja iz islamskega prava, ki v skupnost vernikov vnaša red in ne kaos, ki ga povzroča teror radikalnih islamističnih gibanj. Ekmeleddin Ihsanoglu (generalni sekretar islamske konference) pravi, da ekstremistične doktrine niso imele nikoli množične podpore med muslimani. Današnji skrajneži islamsko vero izkoriščajo v politične namene in zato v bistvu nimajo nič opraviti z islamom in imajo le peščico privržencev. Med muslimani vlada konsenz, da je verski ekstremizem v popolnem nasprotju z intelektualnim tkivom islama (DELO 11.3.2006).

Muslimanski človek je v obdobju modernizacije doživel velikanske spremembe od katerih pa nihče ni imel prav dosti. Dominacija zahodnega sveta in zahodnih vrednot nad islamskim svetom je pripeljala tako daleč, da so izvirne islamske vrednote skorajda izginile²⁰⁰. Zahod, v očeh radikalnih islamistov, predstavlja moralno skorumpiranost in

²⁰⁰ Izginotje izvornih islamskih vrednot ilustrira šala, ki se je pojavila po 11. septembru 2001: Ženska v restavraciji hodi proti sobi, ki je namenjena samo moškim. Zaposleni v restavraciji so jo hoteli ustaviti. Ona

dekadenco, ki je v popolnem nasprotju z islamsko moralo in zato ogroža islamske vrednote. Kot reakcija na tako stanje so se pojavila radikalna islamistična gibanja, ki zavračajo nadvlado tuje kulture, ki se jim zdi v filozofskem smislu pokvarjena, v gospodarskem izkoriščevalska in v političnem imperialistična. S svojim delovanjem želijo obuditi spečo islamsko civilizacijo in ustvariti tak islamski svet, ki bo zmožen kraljevati zahodni civilizaciji.

Ljudje smo kulturno, ideološko ter družbeno determinirani. Zastopamo različne pozicije, imamo različna načela, vrednote, zato je tudi naše dojetanje dogodkov različno. Ključnega pomena pri razumevanju radikalnega islamizma je, iz katerih predpostavk izhajajo posamezniki, ki berejo in nadalje tolmačijo svete tekste.

jih vpraša, če je mogoče v sobi Bin Laden. Odvrnejo ji, da ga ni. Nato ona odvrne, da potem lahko vstopi v to sobo, saj je Osama edini pravi musliman, ki je še ostal na tem svetu (Munson 2005: 350).

11. BIBLIOGRAFIJA

- Abdalla, Maryam (2000): *What is islam?*. Dostopno na http://geocities.com/marycabral/what_is_islam.html (14. februar 2007).
- Al – Islam.org (2000): *Imamat vs. Prophethood*. Dostopno na <http://www.al-islam.org/encyclopedia/chapter6b/8.html> (10. april 2007).
- Badiou, Alain (1998): *Sveti Pavel: Utemeljitev univerzalnosti*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Baker, Aryn (2007): *Affirming a Faith Bathed in Blood*. Dostopno na <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1583350,00.html> (30. januar 2007).
- Beyer Lisa (2007): *The Women of Islam*. Dostopno na www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1001347,00.html (7. december 2006).
- Brzezinski, Zbigniew (1995): *Izven nadzora: Globalno vrenje na pragu 21. stoletja*. Ljubljana: Arah Consulting.
- Bučar, Bojko in Zlatko Šabič in Milan Brglez in Monika Kalin Golob (2002): *Navodila za pisanje: Seminarske naloge in diplomska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Choueiri, Youssef M. (1997): *Islamic Fundamentalism*. London, Washington: Pinter.
- Chraska, Anton (1965): *Sveto pismo starega in novega zakona: Stari zakon po hebrejskem, Novi po grškem izvirniku*. London: The British and Foreign Bible Society.
- Corbin, Henry (2001): *Zgodovina islamske filozofije*. Celje: Mohorjeva družba.
- David, Rene in Günter Grasmann (1998–1999): *Uvod v velike sodobne pravne sisteme*. Druga knjiga. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
- Debeljak, Aleš (1995): *Oblike religiozne imaginacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče .

- Debeljak, Aleš (2003): *Suvremeni fundamentalizam i sveti rat*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Dvoršek, Jasmina (2005): Nič ni dovoljeno vse je resnično. *Playboy*, julij, 110–113.
- Dzemat.org. (2003): *Leksikon islama*. Dostopno na <http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=548> (18. april 2007).
- Dzemat.org. (2003): *Leksikon islama*. Dostopno na <http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=552> (19. april 2007).
- Dzemat.org. (2003): *Leksikon islama*. Dostopno na <http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=555> (19. april 2007).
- Dzemat.org. (2003): *Leksikon islama*. Dostopno na <http://islam.dzemat.org/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=563> (19. april 2007).
- El Munziri, Zekijjudin Abdu-l-Azim ed-Dimiški (2004): *Muslimova zbirka hadisa: Izbor*. Druga knjiga. Zenica: Kuća mudrosti.
- El-Qaradawi, Jusuf (1997): *Halal i haram u islamu*. Sarajevo: Ljiljan.
- Emerson, Steven (2003): *American Jihad: the terrorist living among us*. New York, London, Toronto, Sydney: The Free Press.
- Etienne, Bruno (2000): *Radikalni islamizem*. Ljubljana. Cankarjeva založba.
- Fakulteta za matematiko in fiziko, Oddelek za matematiko in mehaniko (1995): *James Watt*. Dostopno na <http://www.educa.fmf.unilj.si/izodel/sola/2000/di/lahajnar/delo/watt.html> (21. april 2007).
- Falaturi, Abdoldjavad (1988): Die Šaria – das islamische Rechtssystem. V Abun-Nasr, Jamil M. (ur.): *Weltmacht Islam*. 93–115. Munchen: Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit.
- Fox, Judith (2005): Secularization. V Hinnells, John R (ur.): *The Routledge companion to the study of religion*. 291–306. London, New York: Routledge.

- Gilsean, Michael (1982): *Recognizing Islam: Religion and society in the modern arab world*. New York: Pantheon Books.
- Hallaq, Wael B. (1999): *A history of islamic legal theories: An introduction to Sunni usul al-fiqh*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haralambos, Michael in Martin Holborn (1999): *Sociologija: Teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Heelas, Paul (2005): Postmodernism. V Hinnells, John R (ur.): *The Routledge companion to the study of religion*. 259–275. London, New York: Routledge.
- Hočevar, Tone (2005): V glavi terorista samomorilca. *DELO*, 29.6., (32).
- Huntington, Samuel P. (2005): *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jelinčič, Klemen (2003): *Koran*. Radenci: Atilova knjiga.
- Jevtić, Mirosljub (1989): *Savremeni džihad kao rat*. Beograd: Nova knjiga.
- Johnson, C. (1997): *Hanbaliyyah*. Dostopno na: <http://mb-soft.com/belive/twx/hanbali.htm> (15. marec 2007).
- Karčić, Fikret (1997): *Istoria šerijatskog prava: Predavanja na I godini Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka.
- Kerševan, Marko (2004): *Koran: O Koranu, Bogu, islamu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lešek Roman (2003): *Islamsko pravo in pravna država*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Lewis, Bernard (1967/2003): *The Assassins: A radical Sect in Islam*. London: Phoenix.
- Lewis, Bernard (2004): *The crisis of Islam: Holy war and unholy terror*. London: Phoenix.
- Mardin, Serif (1993) The Nakshibendi Order in Turkey. V Marty, Martin E. (ur.) in Appleby R. Scott (ur.): *Fundamentalism and the State*. 204–233. University of Chicago Press.
- Mayer, Elizabeth Ann (1993) The Fundamentalist Impact on Law, Politics, and Constitution in Iran, Pakistan and the Sudan. V Marty, Martin E. (ur.) in Appleby

- R. Scott (ur.): *Fundamentalism and the State*. 110–152. University of Chicago Press.
- Motzki, Harald (2002): *The origins of islamic jurisprudence: Meccan fiqh before the classical schools*. Leiden, Boston, Koln: Brill.
 - Munson, Henry (2005): Fundamentalism V Hinnells, John R (ur.): *The Routledge companion to the study of religion*. 337–335. London, New York: Routledge.
 - Nettler, Ronald R. (1987): *Past trials and present tribulations: A muslim fundamentalist's view of the Jews*. Oxford: Pergamon Press.
 - Powell, Bill (2004): Struggle for the soul of Islam. *TIME*, 20.9., 24–46.
 - Ramadan, Abdel Azim (1993): Fundamentalist Influence in Egipt. V Marty, Martin E. (ur.) in Appleby R. Scott (ur.): *Fundamentalism and the State*. 152–184. Chicago, London: University of Chicago Press.
 - Ramadan, Tariq (2004): How islam and the West Can Find a Way Out. *TIME*, 20.9., (47).
 - Religije.com. *Judovstvo*. Dostopno na <http://www.religije.com/judovstvo.htm> (28. marec 2007).
 - Religije.com. *Kršćanstvo*. Dostopno na <http://www.religije.com/krscanstvo.htm> (27. marec 2007).
 - Ress, Matt (2002): Where To Now?. *TIME*, 19.8., 32–35.
 - Roy, Olivier (1993): Afghanistan: An Islamic War of Resistance. V Marty, Martin E. (ur.) in Appleby R. Scott (ur.): *Fundamentalism and the State*. 491–511. Chicago, London: University of Chicago Press.
 - Safi, M. Louay (1998): Islamsko pravo i društvo. V Karčić, Fikret in Enes Karić (ur.): *Šerijatsko pravo u savremenim društvama*. 55–71. Sarajevo: Pravni centar.
 - *Slovar slovenskega knjižnega jezika* 2000. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
 - Smrke, Marjan (2000): *Svetobne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Soban, Branko (2005): Meka ni islamska Moskva, Bagdad ni Vzhodni Berlin. *Sobotna priloga*, 16.7. 4–6.
 - Soban, Branko (2006): Islam in Zahod se spopadata zaradi podobnosti. *Sobotna priloga*, 11.3., 4–5.

- Steinbach, Udo (1988): Der Nahostkonflikt im islamischen Horizont. V Abun-Nasr, Jamil M. (ur.): *Weltmacht Islam*. 489–505. Munchen: Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit.
- Sušić, Mustafa (1996): *Usulu – I – Fikh: Metodologija islamskog prava*. Sarajevo: Al - Shams Printing Press.
- Šterbenc, Primož (2005): Šiiti: Geneza, doktrina in zgodovina odnosov s Suniti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Šurk, Barbara (2005): Večji teroristični napadi po svetu. *DELO*, 8.7., (4).
- Šurk, Barbara (2005): Čas je za novo fatvo. *Sobotna priloga*, 23.7., (2).
- Šurk, Barbara (2006): Hamas se vede, kot da je na oblasti, govori pa, kot da je še vedno v opoziciji. *Sobotna priloga*, 25.2., 4–6.
- Thoraval, Yves (1998): *Islam: Mali leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Urh, Polona (2003): Podobe islama v časniku Delo. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Voll, O. John (1994): Fundamentalism in the Sunni Arab World. V Marty, Martin E. (ur.) in Appleby R. Scott (ur.): *Fundamentalisms Observed*. 345–403. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Zalta, Anja (2005): *Muslimanska identiteta v času globalizacije*. Dostopno na http://www.zrs.upr.si/EN/Zaloznistvo/annales/Annales_Sociologija_16_1/zalta%20anja.pdf (22. april 2007).
- Zidan, Ahmed in Zidan Dina (1996): *The Glorious Quran*. Cairo: Islamic House for Publishing and Distribution.